

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

ใบรับรองปัญหาพิเศษปริญญาตรี

ภาควิชาพืชสวน

ภาควิชาพืชสวน

เรื่อง

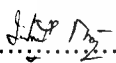
การศึกษาและรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารี

A Study and Collection Orchid Lady's Slipper varieties

โดย

น.ส. ชนนิกานต์ กิ่งรัมย์

ได้พิจารณาเห็นชอบจาก

(อาจารย์ บุญลือ กล้าหาญ)

อาจารย์ที่ปรึกษา

วันที่ ๑๓ เดือน มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๔๒

วันที่

๑๓ มิ.ย.

๒๕๔๒

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน..... 33419

วัน, เดือน, ปี 5 มิ.ย. 2542

ภาควิชารับรองแล้ว

(ผศ.ดร.สมชาย กล้าหาญ)

หัวหน้าภาควิชาพืชสวน

วันที่ ๑๓ เดือน มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๔๒

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัญหาพิเศษปริญญาตรี

ภาควิชาพืชสวน

เรื่อง
การศึกษาและรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารี
A Study and Collection Orchid Lady's Slipper Varieties

โดย
นส. ชนิกานต์ กินทร์มัย

อาจารย์ที่ปรึกษา
อาจารย์ บุญถือ กล้าหาญ

เสนอ

ภาควิชาพืชสวน

คณะเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (เกษตรศาสตร์)

พุทธศักราช 2541

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อเรื่อง	การศึกษาและรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารี (A Study and Collection Orchid Lady's Slipper Varieties)
โดย	น.ส. ชนนิกานต์ กีนรัมย์
สาขา	เทคโนโลยีการผลิตพืช
ภาควิชา	พืชสวน
คณะ	เทคโนโลยีการเกษตร
อาจารย์ที่ปรึกษา	อ.บุญลือ กล้าหาญ

บทคัดย่อ

ในการศึกษาและรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารี สกุล Paphiopedilum โดยศึกษา ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ นิเวศวิทยา ถิ่นกำเนิด การขยายพันธุ์ การดูแลรักษา โรคและแมลง และการป้องกันกำจัด จากการศึกษาสามารถรวบรวมข้อมูลได้ 39 พันธุ์ และสามารถรวบรวมต้นพันธุ์ได้ 8 พันธุ์ สำหรับรองเท้านารี 8 พันธุ์นี้มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย ลักษณะใบของพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นแผ่นใบหนาและมีลายสีเขียวสลับเทา ยกเว้นกล้วยไม้รองเท้านารีเหลืองกระบี่พันธุ์เดียวที่ใบมีสีเขียวเป็นมัน ไม่มีลาย และดอกที่มีลักษณะรูปทรงกลม มีรองเท้านารีฝ้ายหอย , รองเท้านารีเหลืองปราจีน , รองเท้านารีขาวชุมพร , รองเท้านารีเหลืองตรงหรือเหลืองพังงา และรองเท้านารีขาวสตูล และมีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Title A Study and Collection Orchid Lady's Slipper Varieties
By Miss Chnigan Knrum
Major Plant Production Technology
Department Horticulture
Faculty Agriculture Technology

Advisor Mrs. Boonlue Glahan

Abstract

The aim of this research was to study variety, Orchid Lady's Slipper Paphiopedilum Family. There are studied include botanical ecology, origin , propagation , keeping insect disease and preventive. This is studied able collection 39 variety and able compilation variety & variety and origin in Thailand. The characteristic of Orchid Lady's Slipper are sheet leaves thick and darker green venation leaves. The except Lady's Slipper Paph. exul the leaves are even green not marks. The characteristic flowers from round is Lady's Slipper Paph. bellatulum , Paph. concolor , Paph. godefroyae , Paph. godefroyae var. leucochilum , Paph. niveum , and the growth of symbiosis on the soil.

คำนิยม

ดิฉันขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ที่ให้กำลังใจและทุนทรัพย์ในการศึกษาและกราบ
ขอบคุณ อาจารย์บุญถือ กล้าหาญ เป็นอย่างสูง ที่ได้ให้โอกาสตลอดจนให้คำปรึกษาและแนะนำช่วย
แก้ไขปัญหายุทธวิธีในด้านต่าง ๆ จนกระทั่งปัญหาพิเศษเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ที่ช่วยให้กำลังใจและให้คำแนะนำพร้อมทั้งช่วยเหลือมา โดยตลอด และ
ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังทุกท่านที่ให้
ความสะดวกในการค้นข้อมูลต่าง ๆ

นางสาว ชนิกานต์ กิรินทร์ย์

พฤษภาคม 2541

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารบัญภาพ	(ก)
คำนำ	1
วัตถุประสงค์	2
ตรวจเอกสาร	3
อุปกรณ์และวิธีการ	22
สถานที่ทำการศึกษา	23
ผลการศึกษา	24
สรุปและวิจารณ์ผลการศึกษา	82
เอกสารอ้างอิง	84

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงลักษณะรองเท้าหนังเหลืองปราจีน	62
ภาพที่ 2 แสดงลักษณะรองเท้าหนังขาวสตูล	62
ภาพที่ 3 แสดงลักษณะรองเท้าหนังห้องอ่างทอง	63
ภาพที่ 4 แสดงลักษณะรองเท้าหนัง niveum	63
ภาพที่ 5 แสดงลักษณะรองเท้าหนัง ฝายหอย	64
ภาพที่ 6 แสดงลักษณะรองเท้าหนังขาวชุมพร	64
ภาพที่ 7 แสดงลักษณะรองเท้าหนังเหลืองตรงหรือเหลืองพังงา	65
ภาพที่ 8 แสดงลักษณะรองเท้าหนังอินทนนท์	65
ภาพที่ 9 แสดงลักษณะรองเท้าหนังอินทนนท์ลาว	66
ภาพที่ 10 แสดงลักษณะรองเท้าหนังสไปเซเรียนัม	66
ภาพที่ 11 แสดงลักษณะรองเท้าหนังคอยคอง	67
ภาพที่ 12 แสดงลักษณะรองเท้าหนังเพรีเรียนัม	67
ภาพที่ 13 แสดงลักษณะรองเท้าหนังเหลืองเลย	68
ภาพที่ 14 แสดงลักษณะรองเท้าหนังเหลืองกระบี่	68
ภาพที่ 15 แสดงลักษณะรองเท้าหนังเฮนอลโคอะนัม	69
ภาพที่ 16 แสดงลักษณะรองเท้าหนังโลวียาย	69
ภาพที่ 17 แสดงลักษณะรองเท้าหนังเมืองกาญจน์	70
ภาพที่ 18 แสดงลักษณะรองเท้าหนังคีลีนาดิอาย	70
ภาพที่ 19 แสดงลักษณะรองเท้าหนังริอธส์ซิดเดียนัม	71
ภาพที่ 20 แสดงลักษณะรองเท้าหนังแซนเคอเรียนัม	71
ภาพที่ 21 แสดงลักษณะรองเท้าหนังสโคนีโอ	72
ภาพที่ 22 แสดงลักษณะรองเท้าหนังอินซิกเน่เผือก	72
ภาพที่ 23 แสดงลักษณะรองเท้าหนังโลเมียนัม	73
ภาพที่ 24 แสดงลักษณะรองเท้าหนังฟิลิปปินเน็นส์	73
ภาพที่ 25 แสดงลักษณะรองเท้าหนังพริมูลินัม	74
ภาพที่ 26 แสดงลักษณะรองเท้าหนังวิกตอเรียเรจิน่า	74
ภาพที่ 27 แสดงลักษณะรองเท้าหนังกิลโคฟีลล์	75

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

	หน้า
ภาพที่ 28 แสดงลักษณะรองเท้านารีเฮนนิสเซียนัม	75
ภาพที่ 29 แสดงลักษณะรองเท้านารีจาวานิกัม	76
ภาพที่ 30 แสดงลักษณะรองเท้านารีซูเปอร์เบียนส	76
ภาพที่ 31 แสดงลักษณะรองเท้านารีเออบานเนียนัม	77
ภาพที่ 32 แสดงลักษณะรองเท้านารีวินัสตรัม	77
ภาพที่ 33 แสดงลักษณะรองเท้านารีวอร์ดิอาย	78
ภาพที่ 34 แสดงลักษณะรองเท้านารีอาร์กัส	78
ภาพที่ 35 แสดงลักษณะรองเท้านารีแอปเปิ้ลโตเนียนัม	79
ภาพที่ 36 แสดงลักษณะรองเท้านารีเคยานัม	79
ภาพที่ 37 แสดงลักษณะรองเท้านารีซิดิโอดเร่	80
ภาพที่ 38 แสดงลักษณะรองเท้านารีคางกบ	80
ภาพที่ 39 แสดงลักษณะรองเท้านารีสุระกูด	81

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำนำ

ในอดีตเมื่อเรากล่าวถึงกล้วยไม้รองเท้านารี หลายคนในจำนวนนักเลี้ยงกล้วยไม้ มักจะมองข้ามคุณค่าความงามอย่างมีศิลปะของกล้วยไม้สกุลนี้ไปอย่างน่าเสียดาย รู้จักกันแต่เพียงว่าเป็นกล้วยไม้ป่าสกุลหนึ่งที่พบในประเทศไทย (รองเท้านารีสกุล Paphiopedilum สามารถพบในต่างประเทศทั่วโลก และเป็นที่ยุ้จักกันเป็นอย่างดี มีการนำมาปรับปรุงพันธุ์ ใช้เป็นไม้ตัดดอก) หลายชนิดได้รับความนิยจากผู้ปลูกเลี้ยงเป็นเพียงเพื่อความสวยงามเท่านั้น กระทั่งไม่นานมานี้ความสนใจที่มีต่อกล้วยไม้สกุลรองเท้านารีก็เปลี่ยนไปสู่คุณค่าความสำคัญทางเศรษฐกิจโดยสิ้นเชิง มีการคัดเลือกพันธุ์ การขยายพันธุ์ และการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ เพื่อใช้ปลูกเลี้ยงกันอย่างกว้างขวางเมื่อใดที่กลไกของรัฐและกฎหมายห้ามนำกล้วยไม้สกุลรองเท้านารีออกนอกประเทศได้รับการแก้ไขให้ทันการณ์คาดว่าจะกล้วยไม้สกุลนี้น่าจะนำเงินเข้าประเทศได้มากที่สุด (ไชยา, 2534)

กล้วยไม้สกุลรองเท้านารีจัดว่าเป็นกล้วยไม้อีกหนึ่งชนิดที่มีความสวยงามไม่แพ้กล้วยไม้สกุลอื่น ๆ ทั้งในด้านรูปทรงดอก และสีสันของดอก ดอกกล้วยไม้รองเท้านารีจะมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวเนื่องจากกลีบดอกที่เรียกว่า “กระเป๋ายี่” มีรูปทรงคล้ายรองเท้าสตรี กล้วยไม้ชนิดนี้จะมีรูปร่างและสีสรรของกระเป๋ายี่ผุดผ่องกันออกไปตามชนิดพันธุ์และนับว่าเป็นจุดเด่นสะดุดตาเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามกล้วยไม้สกุลนี้เหมาะสำหรับปลูกกลางแจ้งมากกว่าการตัดดอกออกมาใช้งาน เช่นกล้วยไม้ทั่วไปใช้ประดับอาคารสถานที่ ในช่วงของการใช้ประโยชน์จะอยู่ในระหว่างต้นกำลังออกดอก

ในปัจจุบันได้มีการคัดเลือกพันธุ์ ขยายพันธุ์ และปรับปรุงพันธุ์กันมากขึ้น และมีการทำธุรกิจการค้ากล้วยไม้กันระหว่างประเทศมากขึ้น ทำให้มีกล้วยไม้รองเท้านารีรูปร่างลักษณะดอกที่หลากหลาย จึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษารวบรวมพันธุ์ ซึ่งเป็นพันธุ์พื้นเมืองที่มีถิ่นกำเนิดในป่าของไทยที่มีอยู่ทั่วไปในภูมิภาคของประเทศ ซึ่งคนไทยน่าจะมีการอนุรักษ์เอาไว้ และเพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษา ค้นคว้า สำหรับผู้ที่สนใจ และมีใจรักกล้วยไม้สกุลนี้ต่อไป (ระพี, 2535)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาชนิดพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารี
2. เพื่อศึกษาลักษณะทางพฤกษศาสตร์กล้วยไม้รองเท้านารี
3. เพื่อศึกษารวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีที่พบในประเทศไทยบางส่วนมาปลูกเลี้ยง
4. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารี

ต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถรู้จักชนิดพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีสกุล Paphiopedilum
2. สามารถรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีบางส่วนมาปลูกเลี้ยงได้
3. รู้จักแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้รองเท้านารีแต่ละพันธุ์ และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของรองเท้านารีสกุล Paphiopedilum เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษาและอนุรักษ์ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตรวจเอกสาร

กล้วยไม้รองเท้านารี

ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name) : Paphiopedilum spp.

ชื่อสามัญ (Common name): Lady's Slipper

สกุล: Paphiopedilum

ชื่อตระกูล (Family) : Orchidaceae

ถิ่นกำเนิด : แถบประเทศเขตร้อนและเขตหนาวของโลก แถบเขตร้อน เช่น อินเดีย อินโดนีเซีย ไทย ฟิลิปปินส์ และนิวกินี

ชื่อไทยอื่น ๆ : รองเท้านางและรองเท้าแตะนารีแต่ในปัจจุบันนิยมเรียก “รองเท้านารี” (ไพบูลย์, 2521)

ประเทศไทยเป็นแหล่งกล้วยไม้เขตร้อนที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก มีกล้วยไม้สกุลต่าง ๆ ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศไทย มากกว่า 1,000 ชนิด จากจำนวนกล้วยไม้ของโลกที่อยู่ในวงศ์ Orchidaceae ทั้งหมด 796 สกุล สกุล 17,500 ชนิด รวมกล้วยไม้ทั้งกล้วยไม้สกุลรองเท้านารีด้วย (อุไร, 2541)

สำหรับกล้วยไม้รองเท้านารีสกุล Paphiopedilum ซึ่ง Paphio แปลว่า Venus หรือ Lady และ Pilon แปลว่า Shoe หรือ Slipper ดังนั้นเมื่อรวมกันจึงหมายถึง Lady's Slipper ซึ่งแปลว่ารองเท้านารี ในอดีตมีนักปราชญ์ธรรมชาติชาวสวีเดน ได้เคยให้ชื่อมาแล้วว่า Cypripedium กล้วยไม้ในหมู่นี้มีความสวยงามไม่แพ้ กล้วยไม้อื่น ๆ มีผู้นิยมเลี้ยงกันอย่างกว้างขวาง ในหลายประเทศและมีคุณสมบัติพิเศษ คือ ดอกบานได้ทนใช้เป็นไม้ตัดดอกก็ได้ หรือจะใช้เป็นไม้ประดับในร่มก็ได้ ในวงศ์ย่อย Diandrae ซึ่งเป็นกล้วยไม้ที่มีเกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์ใช้ผสมพันธุ์ได้ 2 ชุด มีอยู่ 4 สกุล (genus) ด้วยกันคือ Paphiopedilum, Cypripedium, Selenipedium และ Phragmopedilum แต่ที่ศึกษาและรวบรวมพันธุ์ได้แก่ Paphiopedilum ซึ่งเป็นสกุลเดียวที่รังไข่มีหนึ่งห้องในบรรดา 7 สกุลที่กล่าวมาแล้ว (ระพี, 2530)

อุไร (2541) กล่าวว่า กล้วยไม้รองเท้านารีสกุล Paphiopedilum พันธุ์แท้ทั่วโลกมี 66 ชนิดเท่าที่พบมีการจำแนกออกเป็นสกุลย่อยดังนี้

1. สกุลย่อย Branchypetalum สกุลย่อยนี้สามารถแบ่งเป็น 2 หมู่ (Section) คือ

1.1 Branchypetalum 1.2 Parvisepalum

2. สกุลย่อย Paphiopedilum สกุลย่อยนี้สามารถแบ่งเป็น 5 หมู่ คือ

2.1 Coryopedilum

2.2 Pardalopetalum

2.3 Cohlopetalum

2.4 Paphiopedilum

2.5 Barbata

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติและวิวัฒนาการ

กล้วยไม้รองเท้านารีสกุล *Paphiopedilum* จัดเป็นพันธุ์ไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อน โดยเฉพาะแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (รวมทั้งไทย) อินเดีย อินโดนีเซีย ภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน นิวกินี ฟิลิปปินส์ และหมู่เกาะโซโลมอน แต่คนในพื้นที่ไม่นิยมนำมาปลูกเลี้ยงกัน ปล่อยให้ตามธรรมชาติและบางชนชาติยังมีความเชื่อว่า ชื่อของรองเท้านารีเป็นชื่อไม่เป็นมงคลก็มี

อุไร (2541) ยังกล่าวอีกว่า จนกระทั่งปี พ.ศ. 2359 กล้วยไม้รองเท้านารีชนิดแรกจึงถูกค้นพบ โดย ดร.นาธานิล วอลลิช ชาวอังกฤษ ค้นพบกล้วยไม้รองเท้านารีเป็นคนแรก ที่เมือง ซิลเล็ด (ปัจจุบันอยู่ในบังกลาเทศ) และนำไปปลูกทดลองปลูกเลี้ยงในประเทศอังกฤษจนให้ดอกครั้งแรกในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2362 และมีการบันทึกลงใน *Curt's Botanical Magazine* โดยตั้งชื่อว่า *Cypripedium venustum* ซึ่งมีการเปลี่ยนชื่อเป็น *Paphiopedilum venustum* ในภายหลัง

จากนั้น ดร.วอลลิช ได้ค้นพบกล้วยไม้รองเท้านารีชนิดที่ 2 คือ *Paph. insigne* (เดิมเรียก *Cypripedium insigne*) ที่เมืองเดียวกัน และนำมาปลูกเลี้ยงจนให้ดอกได้ที่สวนพฤกษศาสตร์ลิเวอร์พูล ต่อมานายวิลเลียม กริฟฟิธ ได้พบกล้วยไม้รองเท้านารีชนิดนี้อีกบนยอดเขากาลีสในเมื่อนั้น และได้นำไปบันทึกลงใน *Collectanea Botanica* ในปี พ.ศ. 2364 หลังจากนั้น 2 ปี จึงพบกล้วยไม้รองเท้านารีชนิดที่ 3 คือ *Paph javanicum* และอีก 13 ชนิด ปีต่อมาจึงพบ *Paph. purpuratum* (*Cypripedium purpuratum*) เป็นชนิดที่ 4

จนถึงปี พ.ศ. 2403 กล้วยไม้รองเท้านารีสกุล *Paphiopedilum* ถูกค้นพบแล้ว 17 ชนิด ต่อมาในปี พ.ศ. 2412 นายจอห์น โดมินีย์ ผสมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีสำเร็จเป็นครั้งแรก โดยได้รับคำแนะนำจากนายแพทย์แฮร์ริสด้วยการนำ *Paph. villosum* (เป็นชนิดเดียวกับพันธุ์แท้ของไทยชื่อรองเท้านารีอิน-ทนนท์) ที่พบในพม่าเมื่อปี พ.ศ. 2396 มาผสมกับ *Paph. barbatum* (เป็นชนิดเดียวกับพันธุ์แท้ของไทยชื่อรองเท้านารีม่วงสงขลาหรือรองเท้านารีคางกบใต้) ที่พบในมาเลเซียจนได้กล้วยไม้รองเท้านารีลูกผสมเป็นต้นแรกและตั้งชื่อว่า *Paph. harrisianum* เพื่อเป็นเกียรติแก่นายแพทย์แฮร์ริส หลังจากนั้นจึงเริ่มมีผู้นิยมปลูกเลี้ยงกล้วยไม้รองเท้านารีกันอย่างแพร่หลาย มีการผสมพันธุ์และได้กล้วยไม้รองเท้านารีลูกผสมใหม่ ๆ อีกมากมาย รวมทั้งยังค้นพบรองเท้านารีสกุล *Papahiopedilum* พันธุ์แท้ชนิดใหม่เพิ่มขึ้นด้วย

ขณะเดียวกันนักพฤกษศาสตร์ได้พบว่ากล้วยไม้รองเท้านารีพันธุ์แท้หลายต้นที่จำแนกให้อยู่ในสกุล *Cypripedium* นั้น มีลักษณะของใบและดอกที่แตกต่างกันระหว่างต้นที่พบในเขตร้อนและเขตหนาว จนทำให้เกิดความสับสนขึ้นในการจำแนกสกุลและชนิดสกุล ดังนั้นนายเออร์เนสท์ ฟิทเซอร์ (E.H.Pfitzer) พ.ศ. 2429 นักพฤกษศาสตร์ชาวเยอรมันจึงได้จัดจำแนกใหม่ โดยให้กล้วยไม้เอกลักษณะนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รองเท้านารีที่พบในเขตร้อนอยู่ในสกุล *Paphiopedilum* และต้นที่พบในเขตหนาวอยู่ในสกุล *Cypripedium* (พิจารณาเฉพาะสกุล *Paphiopedilum* และสกุล *Cypripedium* เท่านั้น)

ส่วนประเทศไทยนั้น แต่เดิมนั้น ไม่มีผู้ใดให้ความสำคัญกับกล้วยไม้มากนักจนถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีผู้เริ่มปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ขึ้น โดยนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ (ต้นตระกูล “เสวตศิลา”) นำกล้วยไม้หลายชนิดจากต่างประเทศเข้ามาปลูกเลี้ยงเป็นคนแรกในประเทศไทยแต่คงเป็นเพียงกล้วยไม้ที่ปลูกในกระถางแขวนจำพวกรอกอากาศหรือกิ่งรอกอากาศ เช่น หวายแวนดา คัทรียา เป็นต้น และถือกันว่ากล้วยไม้เป็นต้นไม้สำหรับกลุ่มชนชั้นสูง ความนิยมในการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้จึงอยู่ในวงแคบและมีจุดประสงค์เพียงนำมาอวดกัน เพื่อแสดงถึงความสามารถในการปลูกเลี้ยงต้นไม้ต่างถิ่นได้เท่านั้น ยังไม่มีการพัฒนาพันธุ์หรือสนใจจะศึกษากล้วยไม้ไทยที่มีความสวยงามที่มีอยู่มากมายด้วย

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยมหาราช ความนิยมกล้วยไม้จึงเพิ่มมากขึ้น มีการนำดอกกล้วยไม้มาใช้ประดับในงานพระราชพิธีต่าง ๆ กันมาก จึงทำให้ความนิยมปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ได้แพร่หลายสู่ประชาชนทั่วไป แต่ถึงกระนั้นก็ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าได้มีการริเริ่มปลูกเลี้ยงกล้วยไม้รองเท้านารีขึ้นแล้วหรือยัง

จนกระทั่งในช่วง 30-40 ปีที่ผ่านมาคนไทยให้ความสนใจกล้วยไม้รองเท้านารีกันมากขึ้น เริ่มด้วยการนำต้นที่เป็นพันธุ์แท้มาปลูกเลี้ยง มีการทดลองคัดแปลงสภาพการปลูกให้เหมาะสม รวมทั้งวิธีการขยายพันธุ์เริ่มมีการปรับปรุงพันธุ์และผสมพันธุ์กันอย่างจริงจัง จนสามารถผลิตกล้วยไม้รองเท้านารีลูกผสมพันธุ์ใหม่ ๆ ที่มีคุณภาพไม่แพ้พันธุ์ลูกผสมของต่างประเทศ

กล้วยไม้รองเท้านารีที่พบว่ามีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย เป็นกล้วยไม้รองเท้านารีสกุล *Paphiopedilum* ปัจจุบันค้นพบแล้ว 14 ชนิด ได้แก่

1. รองเท้านารีคางคกแดง (*Paph. appletonianum*)
2. รองเท้านารีม่วงสงขลาหรือรองเท้านารีคางคกภาคใต้ (*Paph. barbatum*)
3. รองเท้านารีฝ่าหอย (*Paph. bellatulum*)
4. รองเท้านารีคางคกหรือรองเท้านารีไทยแลนด์ (*Paph. callosum*)
5. รองเท้านารีเหลืองปราจีนหรือรองเท้านารีเหลืองกาญจน์หรือรองเท้านารีเหลืองอุดร (*Paph. concolor*)
6. รองเท้านารีเหลืองกระบี่ (*Paph. exul*)
7. รองเท้านารีขาวชุมพร (*paph. godefroyae*)
8. รองเท้านารีเหลืองตรังหรือรองเท้านารีเหลืองพังงา (*Paph. Godefroyae* var. *leucochilum*)
9. รองเท้านารีเหลืองเลย (*Paph. Hirsutissimum* var. *esquirolei*)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

10. รองเท้านารีขาวสตูล (*Paph. niveum*)
11. รองเท้านารีเมืองกาญจน์หรือรองเท้านารีเชียงดาว (*Paph. parishii*)
12. รองเท้านารีปีกแมลงปอหรือรองเท้านารีสุขสกุล (*Paph. sukhakulii*)
13. รองเท้านารีอินทนนท์ (*Paph. villosum*)
14. รองเท้านารีช่องอ่างทอง (*Paph. Ang'Thong*)

จดหมายเหตุ

1. รองเท้านารีคางคกคอดงนั้น ตามหลักฐานบันทึกไว้ว่าเคยพบในประเทศไทยแต่ปัจจุบันไม่พบแล้ว
2. รองเท้านารีม่วงสงขลาหรือรองเท้านารีคางคกใต้ (*Paph. barbatum*) นั้น ปัจจุบันไม่ปรากฏในไทยแล้วเช่นกัน
3. รองเท้านารีม่วงสงขลา (*Paph. barbatum*) นี้มีลักษณะต้น ใบและดอกคล้ายรองเท้านารีคางคก (*Paph. callosum*) มาก ประกอบกับมีถิ่นกำเนิดในจังหวัดสงขลา และทางภาคใต้ของไทย จึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “รองเท้านารีคางคกใต้”
4. ผู้ปลูกเลี้ยงกล้วยไม้รองเท้านารีจำนวนมาก เรียกรองเท้านารีคางคก (*Paph. callosum*) ว่า “รองเท้านารีม่วงสงขลา” ด้วย คงเพราะเห็นมีลักษณะคล้ายกับ *Paph. barbatum* ที่ไม่ปรากฏอีกแล้วในไทย
5. จากความสับสนในการเรียกชื่อพันธุ์ภาษาไทยระหว่าง *Paph. barbatum* กับ *Paph. callosum* ว่าเป็น “รองเท้านารีม่วงสงขลา” เหมือนกัน ด้วยเหตุที่ทั้งสองชนิดนี้มีลักษณะคล้ายกันมากดังกล่าวแล้ว จึงอาจจะเป็นไปได้ว่าบางต้นของรองเท้านารีที่เรียกกันว่า “รองเท้านารีคางคก” และ “รองเท้านารีม่วงสงขลา” นั้นเป็น *Paph. barbatum* พันธุ์แท้ก็ได้ แม้จะเชื่อกันว่าไม่มีปรากฏในไทยแล้วก็ตาม (อุไร, 2541)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

กล้วยไม้รองเท้านารีสกุล *paphiopedalum* มีชื่อสามัญว่า Lady's Slipper หรือ Venus's Slipper นั้น มีชื่อไทยอื่น ๆ ว่า รองเท้านางและรองเท้าเตนะนารี เนื่องจากลักษณะดอกที่มีกลีบงุ้มออกเป็นกระเป๋าคลายรูปรองเท้าเตนะของผู้หญิง

กล้วยไม้รองเท้านารีสกุลนี้ มีแหล่งกำเนิดตั้งแต่ตะวันออกของทวีปเอเชีย เช่น อินเดีย บังกลาเทศ พม่า อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย ประเทศในอินโดจีน

รองเท้านารีเป็นกล้วยไม้ประเภทฐานร่วม (Sympodilum) คือ เติบโตโดยแตกหน่อใหม่จากตาข้างของต้นเดิม เพื่อสร้างช่อดอกลำต้นสั้นมาก ไม่มีลำลูกกล้วยในธรรมชาติ มักอิงอาศัยกับต้นไม้ใหญ่ บนพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลมาก ๆ หรือขึ้นตามซอกผาหิน และพื้นดินที่มีซากใบไม้ผุทับถมอยู่เป็นเวลานานหลายปี

รากออกจากโคนต้นแล้วแผ่กระจายในแนวราบมีขนาดใหญ่ สีน้ำตาลและมีขนรากปกคลุมอยู่ทั่วไป

ใบ มีหลายแบบทั้งรูปขอบขนาน (oblong) รูปรี (elliptic) แกมรูปขอบขนาน (oblong-elliptic) หรือรูปแถบ (linear) ออกสลับกันทั้งสองข้าง จำนวน 2-7 ใบต่อต้น อาจตั้งขึ้นหรือแผ่ขนานไปกับพื้นดิน แผ่นใบหนาเส้นกลางใบพับเป็นร่อง ปลายใบมนเว้าหรือแหลม มีทั้งสีเขียวเป็นมัน เป็นลายตารางหรือเป็นลายคล้ายหินอ่อน สีเขียวเข้มสลับกับสีเขียวอมเทาทั่วทั้งใบได้ใบมีสีเขียว บางชนิดมีสีม่วงแดงหรือจุดเล็ก ๆ สีม่วงแดงกระจายอยู่ทั่วไป โคนกาบใบอาจมีสีม่วงเรื่อ และมีขนเล็ก ๆ ปกคลุมตามขอบใบ

ดอก ออกที่ปลายยอด มีทั้งดอกเดี่ยวและเป็นช่อ ขนาดแตกต่างกันไป ก้านดอกอาจยาวหรือสั้น มีสีเขียว หรือม่วงแดง หรือน้ำตาลแดงและมักมีขนปกคลุม กาบรองดอกรูปไข่หรือรูปหอกเรียวยาวแหลม ห่อหุ้มรังไข่ไว้ มีสีเขียว น้ำตาลแดง หรือม่วงแดง และมีขนปกคลุมอยู่ทั้งสองส่วน กลีบดอกหนาเป็นมัน ด้านนอกมักมีขนปกคลุมเช่นกัน ด้านในมีสีสันสวยงาม แบ่งเป็น

กลีบนอกหรือกลีบเลี้ยง (Sepal) จะห่อหุ้มกลีบดอกชั้นในเอาไว้ มีขนนุ่มปกคลุม แบ่งเป็น 3 กลีบ คือ กลีบนอกบนหรือหลังคา (dorsal sepal) 1 กลีบ อยู่ส่วนบนของดอกและเห็นเด่นชัด มีปลายกลีบแหลม อาจแผ่แบนตั้งตรงหรือโค้งงุ้มมาด้านหน้าอีก 2 กลีบอยู่ด้านล่าง และมักเชื่อมติดกันเป็นชิ้นเดียวเรียกว่ากลีบนอก (synsepalum) ปลายกลีบนอกล่างมักแหลมซึ่งงุ้มน้อยกว่ากลีบนอกบน

กลีบในหรือกลีบดอก (Petal) มีกลีบใน 2 กลีบซึ่งออกด้านข้างทั้งสองด้าน อาจเรียกว่าหู มีขนาดและลักษณะเหมือนกัน อาจเป็นแถบเรียวยาว กลมหรือป้อม แผ่แบน บิดเป็นคลื่น หรืองุ้มอกกลีบในอีกกลีบหนึ่งซึ่งอยู่ด้านล่างของดอกไม้เปลี่ยนรูปเป็นถุงห้อยลงคล้ายหัวรองเท้าแตะของชาวคัตซ์ เรียกว่า กระเป๋า (pouch)

ดอกกล้วยไม้รองเท้านารีเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีเกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์ 2 แห่ง ลักษณะเป็นก้อนเหนียวสีเหลืองติดอยู่ด้านข้างทั้งสองข้างของเส้าเกสร ถัดลงมาตรงกึ่งกลางของเส้าเกสรเป็นยอดของเกสรตัวเมีย ซึ่งกล่าวถึงลักษณะเป็นเนิน 3 เนินติดกับปลายเส้าเกสรมีเกสรเพศผู้ที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งเปลี่ยนรูปเป็นแผ่นคล้ายรูปไตหรือรูปพระจันทร์เสี้ยวติดอยู่เรียกว่า โถ่ (Staminode)

อีกประการหนึ่ง คือกลีบในที่เรียกกันว่า ปาก ที่มีลักษณะคล้ายห้วงรองเท้า ซึ่งลักษณะนี้เอง เป็นจุดเด่นที่ทำให้เราเรียกกล้วยไม้สกุลนี้ในคำสามัญว่า “รองเท้านารี” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีคำวิชาการทางพฤกษศาสตร์ เรียกส่วนนี้ของดอกกล้วยไม่ว่า *labellum* และคำสามัญเรียกกันว่า lip แต่ในกรณีกล้วยไม้รองเท้านารีมีคำสามัญอีกคำหนึ่งนิยมเรียกกันว่า pouch เนื่องจากมีลักษณะคล้ายถุง

ผล เป็นผลแบบผลแห้งแตก (capsule) ซึ่งเกิดจากการขยายตัวของก้านดอกหลังการผสมพันธุ์ เมื่อแก่มีสีน้ำตาลและแตกออกตามแนวยาวภายในมีเมล็ดเล็ก ๆ คล้ายฝุ่นปลิวไปตามลมได้ง่าย

สำหรับกล้วยไม้รองเท้านารีสกุลอื่น ๆ คือ สกุล *Coryanthes*, *Cypripedium* *Phragmipedium* และสกุล *Selenipedium* มีลักษณะดอกคล้ายคลึงกันมาก คือ บริเวณกลีบดอกในด้านล่างจะงุ้มงอคล้าย “กระเป๋ายี่” แต่มีลักษณะการเจริญเติบโตของต้นและใบแตกต่างกัน (ระพี, 2535)

การจำแนกชนิด

ด้วยรองเท้านารีแต่ละชนิดที่ถูกค้นพบขึ้นบางชนิดมีลักษณะคล้ายคลึงกันมากในแต่ละท้องถิ่น การจำแนกระดับสกุลจึงไม่เพียงพอในการกำหนดลักษณะของรองเท้านารีให้ถูกต้องจึงมีการจำแนกสกุล *Paphiopedilum* ออกเป็นสกุลย่อยดังนี้

1. สกุลย่อย *Brachypetalum* เป็นรองเท้านารีที่พบตามตรอกซอกผาหินที่เป็นหินปูน ดอกค่อนข้างเล็ก กลีบดอกรูปรีถึงค่อนข้างกลม กระเป๋ายี่งุ้มลง ขอบเรียบและมีจำนวนโครโมโซม $2n=26$ สกุลย่อยนี้สามารถแบ่งเป็น 2 หมู่ (Section) คือ

1.1 *Brachypetalum* พบในเขตร้อนบริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า ไทย และตอนเหนือของมาเลเซีย ใบมักเป็นลายแฉกเป็นจุดดอกเล็กสีขาวหรือดอกเหลืองนวล มีจุดประสีม่วงเข้มบนกลีบ กลีบดอกหนา รูปรี กว้าง กระเป๋ายี่เป็นรูปไข่ ได้แก่ รองเท้านารี ผาหอย รองเท้านารีเหลืองปราจีน รองเท้านารีเหลืองตรังและรองเท้านารีขาวสตูล

1.2 *Parvisepalum* พบบริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของจีน และเวียดนาม ใบเป็นลายตารางคล้ายหินอ่อน มีทั้งดอกเดี่ยวและเป็นดอกช่อ ดอกใหญ่ กลีบดอกรูปรีกว้างถึงกลม มีเส้นสีม่วงเข้มและจางลง โล่มีทั้งรูปหัวใจกลมหรือยาวเป็นร่อง ก้านเกสรเป็นก้านกลม กระเป๋ายี่มีรูปร่างค่อนข้างกลม ได้แก่ *Paph. armeniacum*, *Paph. delenatii*, *Paph. malipoense*, *Paph. micranthum* และ *Paph. emersonii*

2. สกุลย่อย *Paphiopedilum* เป็นรองเท้านารีที่มีดอกเดี่ยวหรือออกดอกเป็นช่อ กลีบดอกเป็นแถบหรือเป็นรูปช้อน ซึ่งมีความยาวมากกว่าสองเท่าของความกว้างของกลีบดอก กระเป๋ายี่งุ้มลงขอบเรียบหรือเว้าลง สกุลย่อยนี้สามารถแบ่งเป็น 5 หมู่ คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.1 *Coryopedilum* มีจำนวนโครโมโซม $2n=26$ พบแถบหมู่เกาะบอร์เนียว มีใบสีเขียวออกดอกเป็นช่อ กลีบดอกเป็นแถบยาว มักบิดเป็นเกลียว ขอบกลีบด้านบนมีไฟและมีขนอ่อนปกคลุมที่ปลายกลีบ กระเป๋ายาวห้อยลง ด้านในขอบกลีบจะงุ้มเข้ากึ่งกลางโล่ มักเป็นรูปขอบขนาน และมีขนอ่อนปกคลุมด้านล่าง ได้แก่ *Paph. philippinense*, *Paph. randsii*, *Paph. sanerianum* *Paph. stonei* เป็นต้น

2.2 *pardalopetalum* มีจำนวนโครโมโซม $2n=26$ เป็นพวกพืชอิงอาศัย (epiphyte) มีใบสีเขียว ลักษณะดอกมักมีรูปร่างคล้ายกัน โดยเฉพาะโล่มักเป็นรูปหัวใจกลีบ กลีบดอกเป็นแถบบิดเป็นเกลียว ขอบกลีบด้านบนมีไฟสีดำ ได้แก่ *Paph. haynaldianum*, *Paph. lowii* และ *Paph. parishii*

2.3 *Cochlopetalum* มีจำนวนโครโมโซม $2n=30-37$ มักพบตามชายฝั่งของหมู่เกาะสุมาตราและชวา ดอกเล็ก กาบรองดอกรูปรีกลีบดอกเป็นเส้นบิดเป็นเกลียวและมีขนปกคลุม กระเป๋ามีจุดกระจายทั่ว โล่เป็นรูปสี่เหลี่ยมและมีขนปกคลุมที่โคน ได้แก่ *Paph. glaucophyllum*, *Paph. liemianum*, *Paph. primalinum*, *Paph. victoriamariae* และ *Paph. victoria-regina*

2.4 *Paphiopedilum* มีจำนวนโครโมโซม $2n=26-30$ ใบมีสีเขียวไม่มีลาย มีทั้งดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อ กลีบดอกเป็นรูปช้อนบิดเป็นรูปตัวเอสและงุ้มมาด้านหน้า โล่มีทั้งรูปเหลี่ยมกึ่งกลางมีดุมยื่นเล็กน้อย หรือเป็นรูปพระจันทร์เสี้ยว ด้านล่างหยักเป็นซี่ฟันเล็ก ๆ ได้แก่ *Paph. hirsutissimum*, *Paph. barbigerum*, *Paph. chorlesworthii*, *Paph. exul*, *Paph. gratixianum*, *Paph. insigne* และ *Paph. villosum* เป็นต้น

2.5 *Barbata* มีจำนวนโครโมโซม $2n=28-44$ มีใบเป็นลายตารางคล้ายหินอ่อนเป็นดอกเดี่ยว กลีบดอกมักมีจุดหรือไฟประปราย กระเป๋ายาวมาด้านหน้า โล่เป็นรูปพระจันทร์เสี้ยว และหยักเป็นซี่ฟันเล็ก ๆ ได้แก่ *Paph. appletonianum*, *Paph. argus*, *Paph. barbatum*, *Paph. callosum*, *Paph. hennisianum* และ *Paph. lawrenceanum* เป็นต้น

สำหรับการจำแนกรองเท้านารีของไทย มีการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้โดยใช้ลักษณะดอกและการเจริญเติบโต ดังนี้

1. การจำแนกโดยใช้ลักษณะดอกเป็นเกณฑ์ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 แบบรูปทรงกลมหรือค่อนข้างกลม มีกลีบดอกป้อม กลมและงุ้มงอ มาด้านหน้าได้แก่ กล้วยไม้รองเท้านารีเหลืองปราจีน (รวมทั้งรองเท้านารีเหลืองอุดร และรองเท้านารีเหลืองกาญจน์) รองเท้านารีเหลืองตรง (รวมทั้งรองเท้านารีเหลืองพังงา) รองเท้านารีขาวสตูล รองเท้านารีช่องอ่างทอง และรองเท้านารีฝายหอย

1.2 แบบกึ่งลิปดอกแคบ ได้แก่ กล้วยไม้รองเท้านารีคางคก รองเท้านารีม่วงสงขลา (รวมทั้งรองเท้านารีไทยแลนด์) รองเท้านารีอินทนนท์ (อินทนนท์เลย) รองเท้านารีเมืองกาญจน์ รองเท้านารีปีกแมลงปอ (สุชะกุล) รองเท้านารีเหลืองกระบี่ และรองเท้านารีเหลืองเลย

2. การจำแนกโดยใช้ลักษณะการเจริญเติบโตเป็นเกณฑ์ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 พืชอาศัยบนหินและกิ่งดิน (Lithophytic type, Semi-terrestrial type) เป็นกล้วยไม้รองเท้านารีที่ขึ้นบริเวณที่เป็นหินปูนหรือตามพื้นดิน เช่น กล้วยไม้รองเท้านารีเหลืองปราจีน รองเท้านารีขาวสตูล และรองเท้านารีฝายหอย เป็นต้น

2.2 พืชอิงอาศัย (Epiphytic type) เป็นกล้วยไม้รองเท้านารีที่เจริญเติบโตอยู่บนต้นไม้ใหญ่ ได้แก่ กล้วยไม้รองเท้านารีเมืองกาญจน์และรองเท้านารีอินทนนท์ (อุไร, 2541)

ปัจจัยสำคัญในการปลูกเลี้ยง

ด้วยเหตุที่กล้วยไม้รองเท้านารีมีกำเนิดในสภาพแวดล้อมของธรรมชาติอันอุดมไปด้วยแร่ธาตุต่าง ๆ ความชื้น อุณหภูมิ ปริมาณแสงที่เหมาะสม ณ บริเวณที่อิงอาศัยตามรากต้นไม้ บนต้นไม้ใหญ่ ซอกหินปูนหรือดินที่มีซากใบไม้ผุทับถมเป็นเวลานาน เมื่อผู้คนนำกล้วยไม้รองเท้านารีมาปลูกเลี้ยงกันเป็นงานอดิเรกหรือเพื่อการค้า ควรปรับสภาพให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตดังกล่าว ดังนี้

1. โรงเรือน เนื่องจากรองเท้านารีที่นำมาปลูกเลี้ยงมักอ่อนแอต่อแรงกระแทกของเม็ดฝน โรงเรือนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกเลี้ยงให้มีคุณภาพ โดยช่วยควบคุมปริมาณแสงและความชื้นภายในโรงเรือนให้สม่ำเสมอได้

2. เครื่องปลูก ควรเป็นวัสดุที่หาง่าย อาจเป็นวัสดุเหลือใช้ที่มีในแต่ละท้องถิ่น ช่วยระบายน้ำและอากาศได้ดี เก็บความชื้นได้ดี อายุการใช้งานนาน ไม่จำเป็นต้องมีแร่ธาตุที่จำเป็นต่อพืช ไม่เป็นแหล่งสะสมโรคและคราบเกลือ หรือปลดปล่อยสารพิษให้กับราก ที่นิยมใช้ ได้แก่ อิฐมอญทุบ ถ่านหินเกล็ด ปะการัง ออสมันดา ใบทองเหลือง หรือใบก้ามปูผุ ปุ๋ยหมักจากเศษใบไม้ผุหรือปุ๋ยคอก ดินขุยไผ่ เปลือกถั่วลิสงหมัก หรือโฟมหักเป็นชิ้นเล็ก ๆ นอกจากนี้ยังมีการนำเม็ดดินเผาหรือเพอร์ไลต์ (perlite) เป็นส่วนผสมเครื่องปลูกแต่มีราคาแพง

3. น้ำ สำหรับรองเท้านารี คุณภาพน้ำเป็นสิ่งสำคัญมาก น้ำที่ใช้ควรเป็นน้ำสะอาด ไม่ขุ่น ไม่มีตะกอนหรือมีกลิ่น ความเป็นกรด เบส ประมาณ 7 และไม่มีเกลือแร่ละลายอยู่มากนัก ซึ่งน้ำที่ดีที่สุดสำหรับกล้วยไม้สกุลนี้ คือ น้ำฝนในพื้นที่ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่ใกล้เคียง สำหรับน้ำปะปาควรรองใส่ภาชนะทิ้งไว้สัก 2-3 วัน เพื่อให้คลอรีนระเหยออกไปก่อน หรืออาจใช้หัวฉีดปล่อย

ละเอียด หรือให้คลอรีนระเหยออกไปได้ ส่วนน้ำบาดาลในกรุงเทพฯ และปริมณฑลไม่ควรใช้กับกล้วยไม้สกุลนี้

4. แสงแดด รongเท่านั้นที่ต้องการแสงแดดเพียง 30-40 เปอร์เซ็นต์ หากได้รับแสงมากเกินไป เครื่องปลูกและสภาพอากาศจะมีอุณหภูมิสูงขึ้น ทำให้ระบบรากชะงักการเจริญเติบโต มีการคายน้ำเพิ่มขึ้น ใบอาจเกิดรอยไหม้ หรือทำให้ดอกมีสีซีด ก้านช่อดอกแข็งสั้น แต่ถ้าได้รับแสงน้อย ใบจะมีสีเขียวสด กลีบดอกเป็นมัน ก้านช่อดอกค่อนข้างอ่อนยาว แต่ออกดอกน้อยกว่าปกติ

5. ความชื้นสัมพัทธ์ ภายในโรงเรือน หรือบริเวณที่ปลูก ควรมีความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ ประมาณ 45 เปอร์เซ็นต์ในเวลากลางวันและ 80 เปอร์เซ็นต์ในเวลากลางคืน แต่ต้องมีการถ่ายเทอากาศดี เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค แมลง และช่วยให้อุณหภูมิในโรงเรือนหรือบริเวณที่ปลูกลดลง ถ้าการถ่ายเทอากาศไม่ดี ในบริเวณนั้นจะเกิดการสะสมของความร้อนและเพิ่มกิจกรรมของศัตรูพืชมากขึ้น ซึ่งเป็นอันตรายกับกล้วยไม้รongเท่านั้นได้

6. อุณหภูมิ มีความสัมพันธ์กับสภาพอากาศ ความชื้น แสงแดด อุณหภูมิที่เหมาะสมกับกล้วยไม้สกุลนี้ คือ 25-28 องศาเซลเซียส ถ้าอุณหภูมิสูงถึง 30 องศาเซลเซียส และความชื้นในอากาศลดลงต้นจะดูไม่สดใสนัก

7. ภาชนะปลูก ควรเป็นกระถางดินเผา เพราะผิวกระถางมีความพรุน อากาศและน้ำสามารถผ่านเข้าออกได้ และสามารถเก็บความชื้นได้ดี ทำให้กระถางและเครื่องปลูกเย็น ระบบรากจะเจริญเติบโตได้ดี สำหรับกระถางพลาสติกมีน้ำหนักเบา แต่การระเหยของน้ำและการไหลเวียนของอากาศมีเพียงบริเวณผิวเครื่องปลูกเท่านั้น ทำให้เครื่องปลูกและค่อนข้างนาน ส่วนกระเช้าไม่เหมาะสำหรับรongเท่านั้นที่มีรากกิ่งอากาศ นอกจากนี้ควรเลือกภาชนะที่มีขนาดเหมาะสมกับต้น ไม่ควรใช้ภาชนะที่มีขนาดใหญ่เกินไป เพราะเมื่อปลูกไปนาน ๆ เครื่องปลูกด้านล่างกระถางจะมีสภาพเป็นกรด เนื่องจากมีการสะสมเกลือแร่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นอันตรายต่อต้นไม้ได้ (อุไร, 2541)

นอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว การเลี้ยงกล้วยไม้รongเท่านั้นให้ออกดอกได้นั้น ยังขึ้นอยู่กับฤดูกาล ชนิดหรือพันธุ์ และความสมบูรณ์ของต้นด้วย ดังนั้นผู้ปลูกเลี้ยงควรทราบถึงลักษณะนิสัยแต่ละชนิดหรือพันธุ์นั้น ๆ ว่าต้องการสภาพที่เหมาะสมอย่างไรและออกดอกในฤดูใด

เครื่องปลูกสำหรับกล้วยไม้รongเท่านั้น

มีหลายสูตร ซึ่งมีส่วนผสมและอัตราส่วนแตกต่างกันไป ขึ้นกับปริมาณน้ำฝนสูงสุดที่รongเท่านั้นได้รับ อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. เครื่องปลูกสำหรับปลูกกล้วยไม้ ซึ่งต้องการธาตุอาหารน้อย อาจใช้ส่วนผสมดังนี้

สูตร 1 ประกอบด้วย จี๊เจ้าแกลบ ทรายหยาบ และโพนหักเป็นชิ้นเล็ก อัตราส่วน 1:1:2 เครื่องปลูกชนิดนี้อุ้มความชื้นปานกลาง

สูตร 2 ประกอบด้วย จี๊เจ้าแกลบ กาบมะพร้าวสับขนาดเล็ก และโพนหักเป็นชิ้นเล็ก ๆ อัตราส่วน 1:1:1 เครื่องปลูกสูตรนี้อุ้มความชื้นมาก

สูตร 3 ใช้สแฟกนัมมอสเพียงอย่างเดียว

2. เครื่องปลูกสำหรับกล้วยไม้ต้นใหญ่ ซึ่งต้องการธาตุอาหารปานกลาง อาจใช้ส่วนผสม ดังนี้

สูตร 1 ประกอบด้วย อีจุมอญทูป หินเกล็ด และเปลือกถั่วลิสงหัก อัตราส่วน 1:1:1

สูตร 2 ประกอบด้วย อีจุมอญทูป ดินขุยไผ่ และโพนหักเป็นชิ้นเล็ก ๆ อัตราส่วน

1:1:1

สูตร 3 ประกอบด้วย อีจุมอญทูป ใบไม้ผุ และหินเกล็ด อัตราส่วน 1:1:1

สูตร 4 ประกอบด้วย อีจุมอญทูป ถ่านทูป และหินเกล็ด อัตราส่วน 1:1:1

การเลือกใช้เครื่องปลูกนี้ไม่มีข้อจำกัดในการใช้เสมอไป ขึ้นอยู่กับความสะดวกในการเลือกใช้และความชำนาญของแต่ละคน ผู้ปลูกเลี้ยงบางท่านอาจนำเครื่องปลูกสำหรับกล้วยไม้ต้นใหญ่มาใช้ปลูกกล้วยไม้ก็ได้ โดยใช้วัสดุที่มีขนาดเล็กประมาณ 0.5 เซนติเมตร จะช่วยรักษาความชื้นได้ดี (อุไร, 2541)

การพิจารณาเครื่องปลูกกล้วยไม้รองเท้านารี ควรถือหลักการสำคัญต่อไปนี้

1. คุณสมบัติของเครื่องปลูก ควรมีสภาพและโครงสร้างที่เอื้ออำนวยให้สามารถระบายน้ำได้ดี ไม่อุ้มน้ำให้อยู่ในสภาพแฉะ แต่รักษาความชื้นไว้ได้เหมาะสมกับความต้องการกับรากกล้วยไม้

2. มีความทนทานได้นานพอสมควร กับช่วงหนึ่งของชีวิตต้นไม้ที่ต้องการปลูกปลอดจากการปล่อยสภาพเป็นพิษออกมาให้ระบบรากต้นไม้ ทำให้รากเสียหาย

3. ควรมีลักษณะและคุณสมบัติเป็นอินทรีย์วัตถุ เช่น ใบไม้ผุหรือชิ้นส่วนของพืช เช่น กาบมะพร้าว เปลือกถั่วลิสงย่อย หากประสงค์จะใช้ใบไม้ผุ อย่าใช้เพียงใบไม้แห้ง หากต้องใช้ใบไม้แห้ง ควรนำมาหมักเสียก่อน เนื่องจากระหว่างนำใบไม้แห้งมาหมักแล้วรดน้ำไม่นานนัก จะเกิดปฏิกิริยาในกองใบไม้ อุณหภูมิภายในจะสูงขึ้นมาก หากใบไม้แห้งขณะที่ยากกล้วยไม้สัมผัสอยู่ รากจะได้รับอันตราย ควรนำใบไม้มากองในที่จำเพาะ อาจผสมมูลสัตว์ เช่น จี๊วัวเก่า ๆ ลงไปเล็กน้อย รดน้ำเสมอ ๆ และคลุกเคล้าประมาณ 5-7 วันต่อครั้ง จนพบว่าอุณหภูมิในกองใบไม้หมักลดลงสู่ระดับปกติ ซึ่งจะสามารถสังเกตได้ง่าย ๆ โดยใช้มือสอดเข้าไปในกองเป็นช่วง ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การปลูกพืชสวน

4. สำหรับการปลูกกล้วยไม้รองเท้านารีในกลุ่มที่ขึ้นตามธรรมชาติบนพื้นหินผุ ๆ นิยมใช้เศษหินปูนผุ หรือเปลือกหอยเก่า ๆ บดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ผสมใส่ลงไปด้วย

5. ควรเป็นเครื่องปลูกที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น (ระพี, 2530)

เครื่องปลูกกล้วยไม้รองเท้านารีต้นอนุบาล

1. อิฐก่อสร้าง (อิฐมอญหรืออิฐแดง) ทบขนาดก้อนเล็ก ½ เซนตัม แช่น้ำทิ้งไว้ให้สะอาด
2. ถ่านหุงข้าวทบขนาดกว่าอิฐมอญ
3. เปลือกถั่วแช่น้ำให้สะอาดแล้วหักให้แตกเป็น 3 ส่วน
4. ดินขุยไผ่

จากข้อ 1-4 นำมาผสมกันอย่างละครึ่งส่วน หรือในอัตรา 1:1:1:1 ในขณะเดียวกันเครื่องปลูกกล้วยไม้รองเท้านารีต้นที่โตแล้ว ใช้เครื่องปลูกสูตรเดียวกับต้นอนุบาล เว้นแต่อิฐเพราะถ่านก้อนโตเท่าปลายนิ้วก็พอ (สมศักดิ์, 2534)

การเพาะเลี้ยง

เดิมความนิยมในการปลูกเลี้ยงรองเท้านารียังคงอยู่ในวงแคบ มีเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ที่เลี้ยงเป็นงานอดิเรก บางคนสนใจที่จะปลูกเลี้ยง แต่เมื่อนำมาเลี้ยงจริง เพียงไม่นานต้นก็ตายไปจึงเลิกเลี้ยงไปก็มี ด้วยเหตุที่ไม่เข้าใจในธรรมชาติที่แท้จริงของมัน บ้างก็ปลูกเลี้ยงตามธรรมชาติ ให้โคนแคด ผ่น หรือปลูกในดินที่แฉะเกินไป

ส่วนผู้ที่ปลูกเลี้ยงสำเร็จจนออกดอกได้นั้น มักไม่มีโอกาสเผยแพร่ความรู้ เทคนิคการปลูกเลี้ยงให้กับผู้อื่น ทำให้มีการจำหน่ายต้นในราคาที่สูง ต่อมาเมื่อมีผู้ลักลอบนำรองเท้านารีพันธุ์ป่ามาจำหน่ายกันมากขึ้น ในตลาดจตุจักร ทำให้มีผู้สนใจเพาะเลี้ยงกันในโรงเรือนแบบต่าง ๆ จนเป็นผลสำเร็จ และนำวัสดุที่หาได้ในแต่ละท้องถิ่นมาดัดแปลงเป็นเครื่องปลูกจนได้ส่วนผสมที่เหมาะสมกับรองเท้านารีด้วย

การสร้างโรงเรือน

มีหลักการและขั้นตอนดังนี้

1. ควรเลือกพื้นที่ให้อยู่ในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก ขนาดพื้นที่ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ปลูก อาจเป็นพื้นที่เล็ก ๆ ข้างบ้าน ที่มีแสงแดดส่องถึงหรือมีเงาร่มไม้บ้าง

2. ตั้งเสาและทำหลังคาโรงเรือน 2 ชั้น ให้สูงจากพื้นดิน 3-4 เมตร ชั้นบนสุดเป็นหลังคาพรางแสง โดยทำเป็นหลังคาระแนงในแนวทิศเหนือ-ใต้ หรือใช้ซาเร็น (saran) กรองแสง 60-70

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เปอร์เซ็นต์ แทนก็ได้ ส่วนชั้นล่างเป็นหลังคาพลาสติกกันฝน ควรทำเป็นแนวลาดหน้าจั่ว เพื่อให้ น้ำฝนไหลลงได้ หากเป็นโรงเรือนชั่วคราวอาจมุงด้วยกระเบื้องใส หรือใช้พลาสติกใส แต่อายุการใช้งานสั้นเพียง 1-2 ปีเท่านั้น หลังคาพลาสติกต้องสูงกว่าระดับที่ใช้ปลูกองเท้านารีไม่น้อยกว่า 2 เมตร เพื่อป้องกันการสะสมความร้อนใต้หลังคาพลาสติก

3. รอบโรงเรือนจึงด้วยซาแรนทึบ หรือก่อเป็นกำแพงให้สูงกว่าพื้น 60-70 เซนติเมตร กันลม เพื่อเก็บความชื้น ส่วนบนจึงด้วยซาแรนโปร่ง เพื่อป้องกันแรงลมแต่ลมต้องถ่ายเทอากาศได้ดี

4. พื้นโรงเรือนต้องสะอาดและปราศจากวัชพืช อาจปูด้วยทรายหยาบหนา 10 เซนติเมตร เปลี่ยนให้แน่นและเรียบเสมอกัน แบ่งพื้นที่ทำชั้นของกระถางกับแนวทางเดินสลับกันไปตามแนวยาวของโรงเรือน โดยให้ทางเดินกว้างราว 1 เมตร

5. ชั้นวางกระถางกล้วยไม้ อาจใช้ไม้หรือเหล็กฉากประกอบชั้น 3-4 ระดับ ถัดหล่นกันเป็นชั้นบันได แต่ละชั้นทำเป็นพื้นสำหรับวางกระถาง หรือแบ่งเป็นช่องในแนวยาวให้มีระยะห่างน้อยกว่าเส้นผ่าศูนย์กลางกระถางเล็กน้อย สำหรับวางกระถางลงในช่องได้ หรือทำเป็นโต๊ะโดยก่ออิฐ และเสาคอนกรีตขนาดเล็กให้สูงจากพื้นดิน 60-90 เซนติเมตร เทปูนเป็นพื้นโต๊ะแล้วก่อเป็นบล็อกสี่เหลี่ยมกันขอบด้วยอิฐมอญสูง 2 ก้อน ปูพื้นด้วยทรายหยาบหนา 5 เซนติเมตร การก่อโต๊ะนี้จะช่วยรักษาความชื้นได้ดีกว่าการทำชั้นวางกระถาง แต่ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง

6. สำหรับผู้ปลูกแปลง เมื่อแบ่งพื้นที่ปลูกแล้ว เปลี่ยนพื้นที่ให้เรียบ ปูพื้นด้วยทรายหยาบให้แน่น เขาปูนบาง ๆ ให้เรียบเสมอกัน แล้วก่อขอบแปลงโดยใช้อิฐบล็อกให้แปลงกว้าง 70-80 เซนติเมตร ควรทำระบายน้ำไว้เป็นระยะ ส่วนความยาวขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ปลูกเลี้ยง

7. การทำราวแขวนสำหรับรองเท้านารีให้ใช้ไม้ระแนงหรือเหล็กพาดเป็นราวให้สูงจากพื้น 2-2.50 เมตร ระยะห่างพอที่ต้นจะเติบโตและสะดวกในการดูแล ไม่ควรทำราวใกล้ที่หลังคามาก เพราะทำให้กล้วยไม้ได้รับแสงมากเกินไปและไม่สะดวกกับผู้ปลูกเลี้ยง

8. โรยปูนขาวให้ทั่วพื้นและบนโต๊ะ ทิ้งไว้สักครู่จึงรดน้ำให้ชุ่ม เพื่อฆ่าเชื้อโรค

นอกจากการปลูกในโรงเรือนดังกล่าวแล้วปัจจุบันมีผู้ปลูกเลี้ยงหลายท่านนิยมสร้างโรงเรือนให้มีระบบปิดคล้ายกับเรือนกระจกที่ปิดด้วยพลาสติกหนาใสที่ทำจากโพลีเอธิลีน (polyethylene) โดยรอบ ภายในติดตั้งเครื่องทำความเย็น เครื่องให้ความชื้น ท่อหัวฉีดระบบฉีดฝอย (Sprinkler) มีกลไกควบคุมอัตโนมัติ และพัดลมระบายอากาศไว้ ส่วนบนหลังคามีตาข่ายพรางแสงเหนือหลังคาพลาสติก อาจติดตั้งท่อน้ำสำหรับปล่อยน้ำบนหลังคา เพื่อลดอุณหภูมิภายในโรงเรือน ซึ่งการปลูกองเท้านารีในสภาพเช่นนี้ สามารถควบคุมความชื้น อุณหภูมิ ปริมาณ แสงแดดและการถ่ายเทอากาศได้ดี การแพร่ระบาดของโรคและแมลงมีน้อย กล้วยไม้จึงเจริญเติบโตได้ดีกว่าโรงเรือนในสภาพเปิดมาก แต่ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างสูง (ระพี, 2535)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์ ที่นิยมปฏิบัติมี 2 วิธี คือ

1. การเพาะเมล็ด คือ การขยายพันธุ์รองเท้านารี โดยนำเมล็ดในฝักแก่ที่ได้จากการผสมเกสรมาเพาะให้อาหารที่ประกอบด้วยวุ้น และธาตุอาหารต่าง ๆ ในสภาพปลอดเชื้อ ซึ่งต้นใหม่ที่ได้อาจมีลักษณะแตกต่างจากต้นเดิม ขึ้นอยู่กับพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ที่นำมาผสมเกสร

การขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด มีขั้นตอนปฏิบัติ ดังนี้

1.1 การคัดเลือกพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์

1. ผู้ปลูกเลี้ยงควรศึกษาลักษณะที่ดีของแต่ละชนิดต่อพันธุ์ และตั้งลูกผสมที่ต้องการไว้
2. ควรทราบการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมหรือประวัติการให้ลูกผสมของพันธุ์ต่าง ๆ
3. คัดเลือกต้นที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีลักษณะที่ดีที่สุดในพันธุ์นั้น มีดอกที่เฟื่องบานและพร้อมผสม

1.2 การผสมเกสร กล้วยไม้สกุลนี้สามารถเกิดการผสมเกสรตามธรรมชาติได้โดยอาศัยแมลง หรือน้ำฝน หรือทั้งลักษณะภายในดอกยังเอื้ออำนวยต่อการผสมเกสรด้วย นั่นคือ เมื่อฝนตกน้ำจะไหลผ่านภายในดอกและชะละอองเพศผู้มาสู่บริเวณยอดเกสรเพศเมียซึ่งอยู่ในกระเปาะ จนน้ำล้นสัมผัสกับยอดเกสรเพศเมีย การผสมเกสรจึงเกิดขึ้นได้ ถ้าที่มีแมลงมาไต่ตอมบริเวณเกสรเพศผู้ละอองเกสรเพศผู้จะติดกับขาของแมลง เมื่อแมลงไต่ไปยังยอดเกสรเพศเมียของต้นเดิมหรือต้นอื่นก็จะเกิดการผสมเกสรขึ้นเช่นกัน

สำหรับการผสมเกสร โดยให้มนุษย์เป็นผู้ผสม สามารถกระทำได้ทั้งวัน ขณะที่ดอกบานแต่นิยมกระทำตอนเช้าก่อน 10.00 น. ซึ่งมีอากาศไม่ร้อนนัก โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. เด็ดกระเปาะออก สังเกตที่เกสรเพศผู้ยังสด มีสีเหลืองและไม่หมองคล้ำ ใช้ไม้จิ้มฟันเขี่ยเกสรเพศผู้ของต้นแม่พันธุ์ออกจากดอก
2. ใช้ไม้จิ้มฟันปลายแหลมที่สะอาดเขี่ยก่อนเกสรเพศผู้ของต้นพ่อพันธุ์วางบนแผ่นพลาสติก เล็ก ๆ ก่อข ๑ เขี่ยส่วนที่เป็นละอองเกสรเพศผู้ลักษณะคล้ายแป้งเปียกสีเหลืองออกจากก่อนเกสร (ห้ามใช้ไม้จิ้มฟันอันเดียวกับที่ใช้กับต้นแม่พันธุ์ เพราะอาจทำให้การผสมผิดพลาดได้) นำมาเกลี่ยบนยอดเกสรเพศเมียของต้นแม่พันธุ์ให้ทั่ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. เขียนป้ายระบุชื่อ ต้นแม่พันธุ์ x ต้นพ่อพันธุ์ และวันที่ผสมตามลำดับแล้วติดไว้บนก้านดอกนั้น เช่น เหลืองปราจีน x สุชะกุล 10 ธ.ค. 39 หมายถึงรองเท้านารีเหลืองปราจีนเป็นต้นแม่พันธุ์ และรองเท้านารีสุชะกุลเป็นต้นพ่อพันธุ์

ต่อมา 1 สัปดาห์ ถ้าผสมติดจริงไข่ จะมีสีเขียว ขาว และใหญ่ขึ้น ขึ้นอยู่กับความเข้ากันได้ของเกสร ความสมบูรณ์ของดอก และสภาพอากาศด้วย สำหรับอายุผักที่นำไปเพาะเมล็ดนั้น ขึ้นอยู่กับชนิดและพันธุ์ โดยทั่วไปรองเท้านารีที่มีดอกกลมฝักที่ใช้เพาะควรมีอายุ 5 - 6 เดือน หรือสังเกตสีฝัก เมื่อเปลี่ยนเป็นสีเหลืองถึงเหลืองอมน้ำตาล แต่มีบางชนิดต้องเก็บในขณะที่ฝักยังเป็นสีเขียว เมล็ดจึงมีอัตราการงอกสูง

1.3 วิธีการเพาะเมล็ด เป็นขั้นตอนที่ต้องทำในสภาพปลอดเชื้อบนอาหารวุ้นที่มีแร่ธาตุที่สำคัญ สำหรับการงอกและการเจริญเติบโตของเมล็ด ซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติยุ่งยากและต้องใช้อุปกรณ์ราคาแพง ผู้ปลูกเลี้ยงจึงนิยมนำไปให้ห้องปฏิบัติการเพาะเมล็ดกล้วยไม้ต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และปริมณฑล เป็นผู้ปฏิบัติแทน เพราะสะดวกกว่าการทำเองและมีราคาไม่แพงนัก เช่น บริษัททางกอกฟลาวเวอร์เซนเตอร์ จำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด สวนพฤกษศาสตร์ กรุงเทพฯ บริษัทสุราออร์คิด จำกัด เป็นต้น

1.4 การย้ายปลูกกล้วยไม้ออกจากขวดและการปลูกลงกระถาง ก่อนนำลูกกล้วยไม้ออกจากขวด ควรครอบปากขวด ลูกกล้วยไม้ด้วยพลาสติกที่มีรูระบายอากาศอยู่ด้านล่าง สำหรับการป้องกันน้ำเข้า แล้วนำมาวางในโรงเรือนที่ปลูกเลี้ยง ให้ได้รับแสง 20-30 เปอร์เซ็นต์ ประมาณ 7-15 วัน เพื่อให้ลูกกล้วยไม้ปรับตัวทนต่อสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้น

ขั้นตอนการย้ายปลูกกล้วยไม้

1. ละลายทิงเจอร์ พวกเมทโรไลเทหรือไทเมอร์โรซัลทิงเจอร์ในอ่างน้ำ ให้พอมีสีเหลือง
2. เปิดจุดขวดแก้วแล้วรอกน้ำลงในขวดลูกกล้วยไม้ให้เต็ม แล้วทุบกันขวดให้กันเปิดออกหมดเหนืออ่างหรือกะละมังน้ำ
3. เทวุ้นและลูกกล้วยไม้ออกจากขวดลงในกะละมังน้ำ ระวังอย่าให้ใบและรากฉีกขาด
4. ใช้น้ำฉีดเบา ๆ ใต้น้ำ เพื่อล้างวุ้นออกจากต้นให้หมด ไม้ควรฉีดน้ำแรง เพราะอาจทำให้โคนต้นช้ำได้ ถ้ารากติดกันเป็นกระจุก ไม้ควรรีบดึงออกเป็นต้นเดี่ยว เพราะรากบอบช้ำง่าย ซึ่งจะทำให้ต้นตายได้
5. แช่ลูกกล้วยไม้ในสารละลายทิงเจอร์ที่เตรียมไว้ 3-5 นาที เพื่อนำเชื้อโรค
6. ผึ่งลูกกล้วยไม้ในที่ร่มให้พอแห้งจึงนำมาปลูก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขั้นตอนการปลูกลูกกล้วยไม้ลงกระถาง

1. เตรียมภาชนะปลูกที่เป็นกระถางดินเผาปากกว้างสำหรับปลูกกล้วยไม้หรือตะกร้าพลาสติก
2. เตรียมเครื่องปลูกสำหรับปลูกกล้วยไม้ที่มีขนาดเล็กประมาณ 0.5 เซนติเมตร และผ่านการฆ่าเชื้อ โดยอาจใช้วิธีแช่ในสารละลายทิงเจอร์ไอโอดีนมาแล้วหนึ่งคืน (ยกเว้นโฟม)
3. ใส่เครื่องปลูกราวครึ่งกระถางนิยมใช้โฟมห้กรองก้นกระถางแล้ววางลูกกล้วยไม้ลงในกระถางจัดรากให้แผ่กระจาย ระวังอย่าให้แผ่กระจาย ระวังอย่าให้หักชำ ไรท่บด้วยเครื่องปลูกที่เหลือจนถึงโคนต้น อย่าให้ผิดโคนต้น เพราะอาจทำให้เน่าตายได้
4. รดน้ำให้ชุ่ม ไม่แฉะ นำไปไว้ในที่มีแสงรำไร อากาศถ่ายเทได้สะดวก

ในระยะแรกหลังย้ายออกจากขวดกล้วยไม้จะมีการคายน้ำมีโอกาสมากมาย ควรหมั่นรักษาความชื้นในอากาศให้สม่ำเสมอ แต่อย่าให้เครื่องปลูกแฉะเกินไป และฉีดพ่นสารละลายทิงเจอร์ทุก 3 วัน เพื่อป้องกันโรคเน่าคอดิน ถ้ามีใบแห้งสีน้ำตาลให้ใช้ปลายมีดตัดออกเบา ๆ อย่าให้ต้นกระเทือน ถ้ามีต้นเน่าเกิดขึ้นให้ตัดแยกทิ้ง นำดินที่เหลือแช่ในสารละลายทิงเจอร์ 3-5 นาที ผึ่งให้แห้งแล้วนำมาปลูกใหม่

หลังย้ายปลูก 3-6 เดือน ต้นแข็งแรงขึ้น จึงแยกเป็นต้นเดี่ยวปลูกในกระถางเดี่ยวหรือกระถางดินเผาปากกว้าง 4 ต้นต่อกระถาง และเริ่มให้ปุ๋ยสูตรเสมอ เช่น 18-18-18 และสารเร่งราก เช่น สตาร์ท ที่มีความเข้มข้นเพียง ½ ของอัตราที่ระบุไว้ สัปดาห์ละครั้งในตอนเช้า เมื่อต้นแข็งแรงขึ้นจึงเพิ่มความเข้มข้นของปุ๋ยและวิตามิน อาจใช้ปุ๋ยละลายช้า เช่น ออสโมโคทหรือ นูตริโคท หรือ นูตริพราย สูตรเสมอก็ได้ ประมาณ 10-20 เม็ดต่อกระถาง

2. การแยกหน่อ จะปฏิบัติเมื่อต้นกล้วยไม้มีการเจริญเติบโตเป็นกอแน่น จึงนำมาแยกให้เป็นต้นย่อย ๆ การแยกไม่ควรใช้มีดหั่นหรือเฉือน เพราะโคนต้นจะเชื่อมติดกับจนมองไม่เห็น ทำให้รากขาดได้ ซึ่งรากของรองเท้านารี เป็นส่วนที่สะสมอาหาร ถ้ารากขาดต้นจะโทรม ฟื้นตัวมาก และอาจติดเชื้อได้ง่าย ควรใช้มือคอบิดออกทีละต้นแล้วนำไปปลูกใหม่

ขั้นตอนการแยกหน่อ

1. นำดินที่หน่อเป็นกอแน่นออกจากกระถาง เขย่าให้วัสดุปลูกออกจากต้นเบา ๆ และล้างให้สะอาด ทิ้งไว้ให้พอแห้ง
2. สังเกตหน่อที่เกิดใหม่น้อยมากน้อยเพียงใด ถ้าต้นแยกออกจากหน่อเดิมหรือไม้และมีรากใหม่เกิดขึ้นน้อยเพียงใด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. ถ้าหน่อใหม่มีรากเกิดขึ้นและแยกต้นออกจากหน่อเดิมแล้ว ให้ใช้มือบี้ออกและมีดินเก่าติดมาด้วยอย่างน้อย 2/3 หน่อ ผึ่งให้แห้งแล้วทาดด้วยปูนแดง จึงนำหน่อใหม่ที่แยกและต้นเดิมมาปลูกในกระถางต่อไป

การขยายพันธุ์วิธีนี้ไม่ควรทำในฤดูที่มีการออกดอก เพราะทำให้ชะงักการเจริญเติบโตและไม่ออกดอก และอาจทำให้ต้นเดิมโทรมด้วย วิธีนี้แม้จะให้จำนวนต้นน้อยกว่าการเพาะเมล็ด แต่ต้นที่ได้มีขนาดใหญ่ออกดอกได้เร็ว และเลี้ยงง่าย (อุไร, 2541)

โรคแมลงศัตรูที่สำคัญและการป้องกันกำจัด

1. โรคเน่า มักเกิดกับกล้วยไม้ที่ได้รับน้ำมาก เครื่องปลูกและมีการระบายน้ำไม่ดี และอากาศถ่ายเทไม่สะดวก ทำให้รากเน่าและลุกลามไปยังใบจนเน่าและทั่วทั้งต้น นอกจากนี้อาจเกิดจากการกัดกินของหอยทากจนเป็นแผลและมีเชื้อเข้าทำลาย

การป้องกันกำจัด

1.1 หมั่นเปลี่ยนเครื่องปลูกทุก ๆ ปีรักษาความสะอาดต้นและภายในโรงเรือนอยู่เสมอ

1.2 ตรวจสอบโรงเรือนให้อยู่ในสภาพที่มีลมถ่ายเทได้สะดวกอยู่เสมอ

1.3 เมื่อต้นมีอาการเกิดขึ้น นำต้นออกจากกระถาง ตัดบริเวณที่เกิดอาการออกและนำไปทำลายท่าเผาด้วยปูนแดงหรือทิงเจอร์ไอโอดีน ผึ่งให้แห้ง หลังนำมาปลูกในเครื่องปลูกใหม่ หมั่นฉีดพ่นสารละลายทิงเจอร์ทุก 3-7 วัน ในระยะแรกไม่ควรรดน้ำให้โคนโคนต้นและใบมากนัก

2. แมลงศัตรู ได้แก่

2.1 เพลี้ยแป้ง (Mealy bugs) เป็นปัญหาสำคัญที่สุด เพราะมีการระบาดตลอดปี โดยมีมดเป็นพาหะนำมา และคอยดูดกินน้ำเลี้ยงตามซอกใบ ยอดใบอ่อน กาบรองดอก และโคนต้นในเครื่องปลูก ทำให้ต้นชะงักการเจริญเติบโต ช่อดอกกุดสั้น กลีบดอกบิดงอไม่สมบูรณ์

2.2 ไรแดง หรือแมงมุมแดง (Red spider mites) ระบาดมากในช่วงที่อากาศแห้งแล้ง จะดูดกินน้ำเลี้ยงได้ใบอ่อน พื้นใบเกิดเป็นจุดสีเงินเป็นมันเป็นหย่อม ทำให้ต้นชะงักการเจริญเติบโต

นอกจากนี้ยังพบหอยทากขนาดเล็กที่คอยกัดกินตามโคนต้นจนเป็นแผล ซึ่งทำให้เชื้อเข้าทำลาย และเกิดโรคเน่าได้

การป้องกันกำจัด

1. หมั่นรักษาความสะอาดภายในโรงเรือน เก็บใบ ดอกแห้งและวัชพืชออกจากต้น เพื่อไม่ให้เป็นที่อาศัยของมด แมลงต่าง ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. คอยตรวจดูตามซอกใบ ใต้ใบ และกาบรองดอกและฉีดน้ำบริเวณใต้ใบอยู่เสมอ

3. ถ้ามีการระบาดของเพลี้ยแป้ง เพลี้ยไฟหรือไรแดงมาก ควรฉีดพ่นด้วยสารป้องกัน กำจัดมดอยู่เสมอ เช่น เอส-85 (S-85) พอร์ส (Porse) หรือโอไมท์ (Omite) โดยใส่ความเข้มข้นเพียงครึ่งหนึ่งของอัตราที่ระบุ ผสมกับสารจับใบ ฉีดพ่นสัปดาห์ละครั้ง อย่าพ่นให้โดนดอก เพราะอาจทำให้ดอกไหม้ ถ้ามีการระบาดมาก อาจนำต้นแช่ลงในสารละลายป้องกันกำจัดที่มีความเข้มข้นเจือจางได้ (อุไร, 2541)

การดูแลรักษา

1. **การให้น้ำ** ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ เครื่องปลูก และภาชนะปลูก ชนิดและพันธุ์องเท้านารีด้วยโดยปกติควรรดน้ำวันละครั้งในตอนเช้า ถ้าเครื่องปลูกยังชุ่มชื้นอยู่ควรงดน้ำ ไม่ควรรดน้ำในช่วงบ่ายถึงเย็น เพราะทำให้ดินเน่าได้ง่าย สำหรับวิธีการรดน้ำนิยมใช้สายยางฉีดน้ำ ไม่ควรให้น้ำมีแรงดันมาก เพราะน้ำจะทำให้เครื่องปลูกกระจายออกจากกระถางและต้นบอบช้ำได้ ควรใช้หัวฉีดที่เป็นฝอยละเอียดจะช่วยให้น้ำกระจายได้ทั่วถึง ส่วนการให้น้ำโดยใช้ระบบพ่นฝอย (sprinkler) ไม่เป็นที่นิยม เพราะน้ำไม่สามารถไหลลงสู่เครื่องปลูกได้ทั่วถึง นอกจากความชุ่มชื้นในเครื่องปลูกแล้ว ในฤดูร้อนและฤดูหนาวควรฉีดพ่นน้ำบนพื้นโรงเรือนบ้าง ในช่วงสายและบ่ายเพื่อช่วยลดอุณหภูมิภายในโรงเรือนได้

ระพี (2535) ได้กล่าวไว้ว่าการให้น้ำ ควรกระทำบนพื้นฐานการสังเกตที่ค่อนข้างละเอียดและใจเย็น เนื่องจากกล้วยไม้รองเท้านารีที่ไม่ชอบน้ำแฉะและไม่ชอบความชื้นสะสมอยู่ในบริเวณเครื่องปลูก หรือโคนต้นนานมากเกินไป อย่างไรก็ตามการให้น้ำแม้ว่าจะกระทำสองหรือสามวันต่อครั้งก็ควรให้น้ำสามารถผ่านลงไปถึงด้านล่างได้อย่างทั่วถึง มิฉะนั้นอาจเกิดการสะสมเชื้อราขึ้นภายในเครื่องปลูก หรือภายในกระถาง เนื่องจากบางส่วนแห้ง บางส่วนเปียก ได้ง่าย การให้น้ำไม่ควรใช้กระแสน้ำที่แรงมาก เช่น ใช้หัวฉีด หรือแม้แต่หัวพ่นควรจะเป็นละอองหรือเป็นฝอยละเอียด แต่หากน้ำไม่แรงพอจะรวมตัวกันเป็นลำ มีผลคล้ายกับหัวฉีดสามารถกระทบกระเทือนทำให้เครื่องปลูกกระจายและทำให้ดินช้ำ เน่าได้ง่าย การจะกำหนดว่า ควรให้น้ำวันละครั้งหรือกี่วันครั้งนับเป็นการยาก เนื่องจากแต่ละสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมในรายละเอียดแตกต่างกันไป ทั้งในด้านเรื่องแสงสว่าง กระแสลม ความชุ่มชื้น ในบริเวณใกล้เคียงที่สร้างบรรยากาศให้ชื้นอยู่ยาวนาน หรือทำให้มีน้ำระเหยแห้งไปอย่างรวดเร็ว แม้การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล เช่น ในฤดูฝนกับช่วงฤดูแล้ง อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องพิจารณาทั้งความชื้น ซึ่งต้นไม้พึงจะได้โดยตรงกับความชื้น ซึ่งต้นไม้ได้รับโดยทางอ้อม การได้รับโดยตรง คือได้รับจากการให้น้ำตรงไปยังต้นและเครื่องปลูก ส่วนโดยทางอ้อม คือ การช่วยให้บรรยากาศมีความชื้นกระจายอย่างทั่วถึง เช่น การให้น้ำที่เรือนกล้วยไม้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หรือการปลูกต้นไม้อื่น ๆ เช่น เฟิร์น หรือพันธุ์ไม้อื่น ๆ รวมถึงต้นไม้ใหญ่บริเวณใกล้เคียง หากความชื้นที่ได้รับโดยทางอ้อม มีความเหมาะสม การให้ความชื้นโดยตรงก็เป็นสิ่งที่ไม่ต้องกระทำมากนัก อย่างไรก็ตามไม่ควรนำเอาร่มเงาต้นไม้ใหญ่เข้าไปใช้บังเรือนกล้วยไม้ เพราะนอกจากจะทำให้ได้รับการกระจายของแสงสว่างไม่เพียงพอแล้ว ยังเป็นสื่อนำศัตรูด้วย

2. การให้น้ำ สำหรับรอนแก่นารินิยมใช้น้ำเกลือสูตรเสมอละลายน้ำให้มีความเข้มข้นเพียง $\frac{1}{2}$ ของอัตราที่ระบุ รดสัปดาห์ละครั้ง โดยละลายกับน้ำที่ใช้รดในช่วงเช้าอย่าให้โดนโคนดอก หรือใช้น้ำที่ละลายแล้วทุก 3 หรือ 6 เดือน เพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว รอนแก่นารินิยมการเจริญเติบโตช้า ไม่ควรให้น้ำมากเกินไป ถ้าใกล้ถึงระยะที่รอนแก่นารินจะให้ดอก ควรให้น้ำที่มีปริมาณฟอสฟอรัส (P) และโพแทสเซียม (K) สูง เพื่อกระตุ้นให้เกิดตาดอก และหลังจากที่ออกดอกแล้วจึงเริ่มให้น้ำสูตรเสมอ หรือน้ำที่มีไนโตรเจนสูงแทน ต้นจะเริ่มแตกหน่อใหม่ต่อไปได้ อย่างไรก็ตามไม่ควรให้น้ำในปริมาณมาก เพราะอาจเกิดการสะสมของเกลือในเครื่องปลูกและผิวกระถาง ซึ่งเป็นอันตรายต่อระบบรากกล้วยไม้ จำเป็นต้องเปลี่ยนกระถางและเครื่องปลูกใหม่

ระพี (2535) ได้กล่าวไว้ว่า น้ำสำหรับกล้วยไม้รอนแก่นาริน หากเราใช้อินทรีย์วัตถุเป็นเครื่องปลูกรอนแก่นาริน การให้น้ำเสริมย่อมมีความจำเป็นน้อยลงมาก สัปดาห์หนึ่งหรือสองสัปดาห์อาจใช้น้ำสำเร็จรูปละลายน้ำอ่อน ๆ ให้บ้างก็ได้แต่ควรแน่ใจว่าต้นไม้ที่ปลูกมีระบบรากที่เจริญแข็งแรงมั่นคงดีพอสมควรแล้ว

3. การเปลี่ยนเครื่องปลูกและกระถาง เป็นสิ่งสำคัญสำหรับรอนแก่นาริน โดยเฉพาะต้นที่มีปุ่มแน่นกระถางหรือเครื่องปลูกเสื่อมคุณภาพ ทำให้การระบายน้ำไม่ดี ต้นเจริญเติบโตได้ไม่เต็มที่ ดังนั้นควรเปลี่ยนเครื่องปลูกทุก ๆ ปี จะช่วยให้กล้วยไม้เจริญเติบโตได้ดีขึ้น

4. การรักษาความสะอาดภายในโรงเรือนเพาะต้น หมั่นเก็บเศษใบไม้ ดอกแห้งและวัชพืชออกจากกระถาง และพื้นโรงเรือนอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เป็นที่สะสมโรคและแมลงต่อไป โดยเฉพาะในฤดูฝน ควรโรยปูนขาวให้ทั่วจะช่วยฆ่าเชื้อโรคภายในโรงเรือนได้ (อุไร, 2541)

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

1. กล้องถ่ายรูปและฟิล์ม
2. ปากกา ดินสอ กระดาษ
3. กระดาษ และสมุดบันทึก
4. ต้นกล้วยไม้ สกุลรองเท้านารี

วิธีการ

1. เลือกชนิดพันธุ์ของพันธุ์ไม้ที่ต้องการศึกษา
2. ค้นคว้าข้อมูล ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพันธุ์ไม้สกุล Paphiopedilum ชนิดนั้น ๆ ได้แก่ ชื่อวิทยาศาสตร์, ชื่อวงศ์, ชื่อสามัญ และชื่ออื่น ๆ ประวัติและการวิวัฒนาการ การจำแนกชนิด, การขยายพันธุ์ ปัจจัยสำคัญในการปลูกเลี้ยง การดูแลรักษา โดยค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร วารสารของชนิดพันธุ์นั้น ๆ
3. ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลลงในสมุด เก็บรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงจนสมบูรณ์
4. ออกสำรวจตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อถ่ายภาพต้นจริงของพันธุ์ไม้แต่ละชนิด โดยบันทึกภาพในส่วนของคุณและใบ
5. ออกสำรวจตามสถานที่ต่าง ๆ พร้อมทั้งรวบรวมต้นพันธุ์จริง

ระยะเวลาในการศึกษา

- ระยะเวลาในการศึกษา เดือน มกราคม 2542
- สิ้นสุดการศึกษา เดือน พฤษภาคม 2542

สถานที่ทำการศึกษาค้นคว้า

1. สถานที่ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูล
 - ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
 - ห้องสมุดกลางสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 - ห้องสมุดคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 - ห้องสมุดคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
2. สถานที่ทำการบันทึกภาพ
 - สวนจตุจักร
3. สถานที่รวบรวมพันธุ์
 - สวนจตุจักร
 - ห้องสมุดคณะครุศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลการศึกษา

จากการศึกษาและรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีระหว่างเดือน มกราคม 2542 จนถึงเดือน พฤษภาคม 2542 สามารถรวบรวมชนิดพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีได้ 39 พันธุ์ ซึ่งได้ค้นพันธุ์ทั้งหมด 8 ชนิด

1. กล้วยไม้รองเท้านารี เหลืองปราจีน

Paphiopedilum concolor

สกุลย่อย : *Brachypetalum*

จำนวนโครโมโซม $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : พม่า เวียดนาม กัมพูชา และไทย ในจังหวัดสระบุรี อุตรธานี ปราจีนบุรี นครนายก จันทบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 300-1,000 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดินและเป็นพืชอิงอาศัย

ต้น : มีปุ่ม ใบขนาด 15-18 เซนติเมตร

ใบ : รูปขอบขนาน แผ่นใบเป็นลายตาราง สีเขียวเข้มสลับเขียวเทา

ดอก : ออกเป็นช่อหรือดอกเดี่ยว มี 1-2 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกตั้งตรง สีเขียวอ่อนยาว 8-12 เซนติเมตร และมีขนนุ่มปกคลุมบนกาบรองดอก และก้านช่อดอก เมื่อดอกบานเต็มที่ค่อนข้างกลมมีขนาด 6-9 เซนติเมตร กลีบดอกงุ้มงอมาด้านหน้า ส่วนกลีบดอกบน กลีบดอกกระเปาะและโล่มีสีเหลืองและมีจุดประสีม่วงแดงกระจายทั่ว โล่มีรูปทรงเป็นรูปหัวใจ ขนาด 1 เซนติเมตร ด้านบนหยักเป็นร่องลึก ด้านล่างหยักเป็นซี่ฟันเล็ก ๆ

ฤดูออกดอก : ออกดอกตลอดปี

ลักษณะนิสัย : แข็งแรงปลูกเลี้ยงง่าย สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี และเจริญเติบโตได้ในที่มีอุณหภูมิสูงกว่า 28 องศาเซลเซียส แต่ระบบรากอ่อนแอต่อปริมาณเกลือที่สะสมในเครื่องปลูก ถ้าได้รับแสงค่อนข้างมากจะให้ดอกดก แต่มีสีซีดกว่าเมื่อปลูกในแสงรำไร (อุไร, 2541)

รองเท้านารีขาวสตูล / *Paphiopedilum niveum* (Rchb. F.) Stein

- ชื่ออื่น : รองเท้านารีช่องอ่างทอง (ภาคใต้) รองเท้านารีดอกขาว (กรุงเทพฯ)
- สกุลย่อย : *Brachypetalum*
- หมู่ : *Brachypetalum*, จำนวนโครโมโซม $2n=26$
- ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซียและไทย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 200 เมตร
- ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชรากอากาศ
- ต้น : เจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 15-18 เซนติเมตร
- ใบ : รูปรี 2.5-3.5 เซนติเมตร ยาว 15-17 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นลายตารางสีเขียวเข้มสลับเขียวเทา ใต้ใบมีจุดสีม่วงแดงกระจายหนาแน่น
- ดอก : เป็นดอกเดี่ยวมี 1-3 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกตั้งตรงมีสีม่วงแดง ยาว 15-17 เซนติเมตร เมื่อดอกบานเต็มที่เป็นรูปกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 6-8 เซนติเมตร กลีบหนาม้วนมาด้านหน้า ส่วนกลีบดอกบนกลีบดอกและกระเปาะสีขาว โคนกลีบมีจุดประสีม่วงเข้มเล็กน้อย โล่สีขาวรูปทรงคล้ายรูปไต กึ่งกลางเป็นร่องและมีแต้มสีเหลืองเข้ม
- ฤดูออกดอก เมษายน – สิงหาคม
- ลักษณะนิสัย ปลูกเลี้ยงง่ายและออกดอกคด ชอบความชื้นสูง (อุไร, 2541)

รองเท้านารีช่องอ่างทอง Paphiopedilum x Ang Thong

- สกุลย่อย : Brachypetalum
 หมู่ : Brachypetalum, จำนวน โครโมโซม $2n=26$
 ถิ่นกำเนิด : หมู่เกาะช่องอ่างทอง, เกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี
 ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบอิงอาศัย
 ต้น : เจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 15-18 เซนติเมตร
 ใบ : มีลักษณะคล้ายรองเท้านารีขาวสตูลมาก แต่มีความผิวนูนเล็กน้อย ได้ใบ มีสีเขียวหรือสีแดงเรื่อ

- ดอก : มีสีขาวและมีจุดประสีม่วงบนกลีบคล้ายรองเท้านารีขาวสตูล แต่มีจุด ประสีขนาดเล็กกว่า
 ฤดูออกดอก : เมษายน – สิงหาคม
 ลักษณะนิสัย : ปลูกเลี้ยงง่ายและออกดอกคด ชอบความชื้นสูง (อุไร, 2541)

ชื่อไทย รองเท้านารีขาวสตูลเผือก

Paphiopedilum niveum 'Yooparat' x Paphiopedilum niveum 'Pratana'

- สกุลย่อย : Brachypetalum
 หมู่ : Brachypetalum
 จำนวน โครโมโซม $2n=26$
 ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซียและไทย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 200 เมตร
 ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอิงอาศัย
 ใบ : ใบ รูปรี กว้าง 2.5-3.5 เซนติเมตร ยาว 15-17 เซนติเมตร แผ่นใบอาจเป็นลายสีเขียวหรือมีสีเขียวทั้งใบ
 ต้น : เจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 15-18 เซนติเมตร
 ดอก : ดอกเป็นดอกเดี่ยว มี 1-3 ดอกต่อช่อ เมื่อดอกบานเต็มที่เป็นรูปกลมกลีบหนาจุ่มมาด้านหน้า ดอกมีสีขาวทั้งดอก และ ไม่มีจุดประ
 ฤดูออกดอก : เมษายน – สิงหาคม
 ลักษณะนิสัย : ปลูกเลี้ยงง่าย และให้ดอกคด ชอบความชื้นสูง (อุไร, 2541)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รองเท้านารีฝ่าหอย *Paphiopedilum bellatulum*

- ชื่ออื่น : เอื้องฮ้าง (แพรว)
- สกุลย่อย : Brachypetalum
- หมู่ : Brachypetalum, มีจำนวน โครโมโซม $2n=26$
- ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในภาคเหนือของไทย พม่าและตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 700 เมตรขึ้นไป
- ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน
- ต้น : เล็กแคระ มีพุ่มใบขนาด 10-12 เซนติเมตร
- ใบ : รูปร่างรูปขอบขนาน กว้าง 3-4.5 เซนติเมตร ยาว 13-15 เซนติเมตร แผ่นใบหนาเป็นลายตารางสีเขียวสลับเขียวเทาใต้ใบมีจุดม่วงเล็กๆ กระจายทั่วไป
- ดอก : เป็นดอกเดี่ยว มี 1-3 ดอกต่อต้น ก้านดอกสั้นตั้งตรง สีม่วงแดงยาว 3-7 เซนติเมตร เมื่อดอกบานเต็มที่เป็นรูปกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 5-5.7 เซนติเมตร และงุ้มมาด้านหน้า ส่วนกลีบนอกบนกลีบดอก กระเปาะและโล่สีขาว มีจุดและแต้มสีม่วงแดงกระจายทั่ว รูปทรงคล้ายรูปหัวใจกลับ ขนาด 1 เซนติเมตร กึ่งกลางมีแต้มสีเหลือง
- ฤดูออกดอก : กุมภาพันธ์ – กรกฎาคม
- ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น และมีระบบรากไวต่อปริมาณเกลือแร่ในเครื่องปลูก การปลูกในสภาพอากาศแห้งและเย็นออกดอกยาก ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น ถ้านำมาปลูกในกรุงเทพฯ มักไม่ออกดอก (ระพี, 2530)

รองเท้านารีขาวชุมพร *Paphiopedilum godefreyae* (Godef. Led.) tein

- ชื่อย่อ : *Paphiopedilum x godefreyae*
- ชื่ออื่น : เอื้องฝาหอย (เชียงใหม่)
- สกุลย่อย : *Brachypetalum*
- หมู่ : *Brachypetalum* มีจำนวน โครโมโซม $2n=26$
- ถิ่นกำเนิด : เป็นกล้วยไม้รองเท้านารีที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยเท่านั้น มีการกระจายพันธุ์ ทางภาคใต้ ในบริเวณที่สูงจากระดับน้ำทะเล 700 เมตรขึ้นไป
- ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดินหรือตามซอกผาหิน
- ต้น : มีปุ่มใบขนาด 15-18 เซนติเมตร
- ใบ : รูปรีแกมถึงรูปขอบขนาน แผ่นใบเป็นลายหินอ่อน สีเขียวเข้มสลับเขียวเทา ใต้ใบมีจุดประสีม่วงแดงหนาแน่น
- ดอก : เป็นดอกเดี่ยวก้านดอกตั้งตรง สีม่วงแดงหรือยาว 10-12 เซนติเมตร กลีบหน้างุ้มมาด้านหน้า กลีบนอกมนและกลีบดอกมีสีขาวนวล มีแต้มสีม่วงแดงเข้มกระจายทั่วกระเปาะ สีขาวนวลและมีจุดประสีม่วงแดงเล็กน้อย โคนสีขาวนวลและมีจุดประม่วงแดง
- ฤดูออกดอก : เมษายน – สิงหาคม
- ลักษณะนิสัย : ชอบความชื้นในอากาศสูงและค่อนข้างร่ม ดอกจะบานได้นาน ระบบรากตอบสนองต่อปริมาณเกลือที่สะสมในเครื่องปลูกได้เร็วควรเปลี่ยนเครื่องปลูกและกระถางทันที เมื่อรากเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล และชะงักการเจริญเติบโต (อุไร, 2541)

รองเท้านารีเหลืองตรังหรือรองเท้านารีเหลืองพังงา

Paphiopedilum godefroyae var. *leucochilum* (Masters) Hallier.

สกุลย่อย : *Brachypetalum*

หมู่ : *Brachypetalum* จำนวนโครโมโซม $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : พบตามหมู่เกาะฝั่งตะวันตกทางภาคใต้ บริเวณจังหวัดพังงา กระบี่

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน หรือตามซอกผาหิน

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 15-18 เซนติเมตร

ใบ : มีลักษณะคล้ายกับรองเท้านารีขาวชุมพร

ดอก : ดอกสีเหลืองนวล มีแต้มสีม่วงแดงเรียงเป็นแถวกระจายทั่วกลีบ

ฤดูออกดอก : เมษายน – สิงหาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบความชื้นในอากาศสูง และค่อนข้างร่ม (อุไร, 2541)

รองเท้านารีอินทนนท์ Paphiopedilum villosum (Lindl) Stein

- ชื่ออื่น : เอื้องไข่ไก่, เอื้องคางคก, เอื้องแมลงภู, เอื้องอินทนนท์ (เชียงใหม่)
- สกุลย่อย : Paphiopedilum, จำนวนโครโมโซม $2n=26$
- ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในพม่า อินเดียและในไทยที่จังหวัดเลย ชัยภูมิ และ เชียงใหม่ ซึ่งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 300-1600 เมตร
- ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยตามต้นไม้ใหญ่ หรือพืชอิงอาศัย
- ต้น : มีปุ่มใบขนาด 30 เซนติเมตร เก้าอี้ยึดอยู่ตามต้นไม้ใหญ่
- ใบ : รูปขอบขนานหรือรูปถับ กว้าง 2.5-3.2 เซนติเมตร ยาว 25-35 เซนติเมตร ใบไม่มีลาย แผ่นใบหนาสีเขียว
- ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกสีเขียว มีจุดประสีม่วงแดง ยาว 18-24 เซนติเมตร และมีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 6.5 –9 เซนติเมตร กลีบหนาเป็นมัน กลีบนอกบนโคนกลีบสีน้ำตาลแดง ถัดมาอาจเป็นสีเขียวอมเหลืองหรือม่วงแดงเรื่อ และกลีบสีขาวตามขอบกลีบ ส่วนโคนกลีบดอก มีขนยาวสีน้ำตาล และเส้นสีน้ำตาลลากกึ่งกลางกลีบตามแนวยาวเป็นสองส่วน ส่วนบนสีม่วงแดงหรือน้ำตาลแดงเรื่อและมีเส้นร่างแหกระจายทั่ว โล่สีเหลืองรูปทรงคล้ายรูปหัวใจกลับขนาด 1-1.3 เซนติเมตร มีผิวขรุขระกึ่งกลาง มีตุ่มสีเหลืองเข้ม ด้านล่างหยักเป็นดิ่งเล็ก ๆ
- ฤดูออกดอก : พฤศจิกายน – กุมภาพันธ์
- ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น ปลูกเลี้ยงและให้ดอกดก เครื่องปลูกควรโปร่ง มีการระบายน้ำดี ถ้าปลูกในที่แสงรำไร ดอกจะสีสด (อุไร, 2541)

รองเท้านารีอินทนนท์ลาว

Paphiopedilum gratrixianum (Mast.) Guillaum

ชื่อพ้อง : *Paphiopedilum villosum* var. *affine* (De Wild.) Braem

: *Paphiopedilum villosum* var. *gratrixianum* (Mast.) Braem

สกุลย่อย : *Paphiopedilum*

หมู่ : *Paphiopedilum* จำนวนโครโมโซม $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : กระจายพันธุ์ในลาวและเวียดนาม

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : เจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 30-35 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบกว้าง 2-2.5 เซนติเมตร ยาว 25-28 เซนติเมตร แผ่นใบสีเขียว

โคนกาบใบมีจุดสีม่วงแดงหนาแน่น

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรงยาว 20-22 เซนติเมตร และมีขนสั้นสีม่วง

แดงปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 6-7 เซนติเมตร กลีบเป็นมันมัน

งุ้มมาด้านหน้า กลีบนอกบนสีขาว โคนกลีบสีเขียวเรื่อและมีแต้มสีม่วง

เข้มอยู่กลางกลีบ กลีบดอกมีสีเหลือง กึ่งกลางมีเส้นสีน้ำตาลอมม่วง

กระเปาะสีเหลืองอมน้ำตาล โด่สีเหลือง รูปทรงคล้ายรูปหัวใจกลับ ผิว

ขรุขระกึ่งกลาง มีดิ่งสีเหลืองเข้ม ด้านบนและด้านล่างหยาบเพียงเล็กน้อย

ฤดูออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น ปลูกเลี้ยงและออกดอกง่าย ถ้าปลูกในที่ที่มีแสงรำไร ดอก

จะบานได้นานหลายวัน (อุไร, 2541)

รองเท้านารีสีไปเซเรี่ยนัม

Paphiopedilum spicerianum (Rchb. F. ex Mask & T. Moore) Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Paphiopedilum , จำนวนโครโมโซม $2n=26, 30$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางพม่า และทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 600-13,000 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน หรือตามซอกหิน

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 20-30 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบถึงรูปขอบขนาน กว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 20-25 เซนติเมตร แผ่นใบหนาสีเขียว โคนกาบใบมีจุดสีม่วง

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว มี 1-2 ดอกต่อต้น ก้านดอกตั้งตรง สีม่วงแดง ยาว 20-25 เซนติเมตร เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 5-7 เซนติเมตร กลีบหนา กลีบนอกบนมีสีขาวโคนกลีบสีเขียว กึ่งกลางมีเส้นสีน้ำตาลแดงพาดกึ่งกลางกลีบ กระเป๋าสีน้ำตาลแดงมีเส้นร่างแหสีแดงกระจายทั่ว และกลีบสีเขียวที่ปากโล่สีขาว รูปทรงค่อนข้างกลมและขนาด 0.8-1 เซนติเมตร กึ่งกลางสีม่วง เรื่อ ขอบด้านข้างพับม้วนมาข้างหน้า ด้านล่างหักเว้าเล็กน้อย

ฤดูออกดอก : ตุลาคม – ธันวาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นและความชื้นในอากาศสูง ปลูกเลี้ยงง่าย (อุไร, 2541)

รองเท้านารีคอยตุง

Paphiopedilum charlesworlhii (Rolfe) Pfitzer

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Paphiopedilum , จำนวนโครโมโซม $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในพม่าและไทย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-2,000 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : มักเจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 20-25 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบกว้าง 2.5-3 เซนติเมตร ยาว 15-20 เซนติเมตร แผ่นใบสีเขียวเข้ม เป็นมัน โคนกาบใบมีจุดสีม่วงเข้ม เป็นมัน โคนกาบใบมีจุดสีม่วงเข้ม

ดอก : ออกดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรง สีม่วงแดง ยาว 10-12 เซนติเมตร และมีขนสั้น ๆ ปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 7-9 เซนติเมตร กลีบนอกบนมีสีชมพูเป็นมัน โคนกลีบมีสีม่วงเข้ม และเส้นร่างแหสีม่วงกระจายทั่ว กลีบดอกงุ้มมาด้านหน้า ขอบกลีบข่นเล็กน้อย มีสีเหลืองอมน้ำตาล และเส้นร่างแหสีน้ำตาลหนาแน่น กระเป๋าสีเหลืองอมน้ำตาลเป็นมันและโล่สีขาวเป็นมัน รูปทรงเป็นรูปหัวใจ กลีบขนาด 0.8-1 เซนติเมตร กึ่งกลางมีดั่งสีเหลืองด้านล่างหยักและมีดั่งแหลมเล็กน้อย

ฤดูออกดอก : ตุลาคม – กุมภาพันธ์

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นปลูกเลี้ยงง่าย ถ้าปลูกในที่ร่ม ดอกจะบานได้หลายวัน (อุไร, 2541)

รองเท้านารีแฟร์เรียนัม

Paphiopedilum fairrieanum (Lindl.) Stein

- ชื่อพ้อง : *Paphiopedilum insigne* var. *exul* (Ridley). Beam
- สกุลย่อย : *Paphiopedilum*
- หมู่ : *Paphiopedilum* , จำนวนโครโมโซม $2n=26$
- ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,400-2,200 เมตร
- ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน
- ต้น : แคระ มีปุ่มใบขนาด 12-15 เซนติเมตร
- ใบ : รูปแถบกว้าง 2.5-3 เซนติเมตร ยาว 15-20 เซนติเมตร แผ่นใบสีเขียว ขอบใบเป็นสันแข็ง
- ดอก : มี 1-2 ดอกต่อต้น ก้านดอกตั้งตรงสีเขียว ยาว 12-18 เซนติเมตร และมีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 6-8 เซนติเมตร กลีบนอกบนงุ้มมาด้านหน้ามีสีขาว และเส้นริ้วสีม่วง ขอบกลีบยื่นเป็นคลื่น และมีขนปกคลุมกลีบดอกงุ้มมาด้านหน้ามีสีขาว และเส้นริ้วสีม่วง ขอบกลีบยื่นเป็นคลื่น และมีขนปกคลุม กลีบดอกมีสีขาวนวล และเส้นริ้วสีม่วง กลีบดอกสีขาวนวลและเส้นริ้วสีม่วงยื่นเป็นคลื่นและเส้นริ้วสีม่วง กระเป๋าสีเขียวอ่อน รูปทรงค่อนข้างกลม ขนาด 1 เซนติเมตร กึ่งกลางมีแถบสีม่วง ด้านบนห้อยเป็นร่อง ด้านล่างห้อยเป็นติ่งแหลม
- ฤดูออกดอก : ธันวาคม – มีนาคม
- ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นปลูกเลี้ยงและใช้เป็นไม้ประดับในบ้านได้ (อุไร, 2541)

รองเท้านารีเหลืองเลย *Paphiopedilum hirsutissimum* (Lindl.) Hook

Stein Var. *esquirolef* (Schltr.) Cribb

ชื่ออื่น : รองเท้านารีคอกขาว

สกุลย่อย : *Paphiopedilum*

หมู่ : *Paphiopedilum* , จำนวนโครโมโซม $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : กระจายพันธุ์อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของจีน เวียดนาม และทางภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เช่น จังหวัดเพชรบูรณ์ จ.เลย สูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-1,800 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดินหรือพืชอิงอาศัย

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 28-32 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบกว้าง 25-32 เซนติเมตร ยาว 28-36 เซนติเมตร แผ่นใบหนาสีเขียวเข้มเป็นมัน

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรงสีเขียว ยาว 17-25 เซนติเมตร และขนสีม่วงแดงปกคลุมจำนวนมาก ดอกบานเต็มที่ มีขนาด 8-10 เซนติเมตร กลีบนอกบนสีเหลือง ถัดมา มีจุดประสีน้ำตาลอมเหลือง ปลายกลีบสีชมพูและบิดเล็กน้อย ขอบกลีบย่นเป็นคลื่น และมีขนสั้นปกคลุม กระเปาะสีเหลือง และจุดประสีม่วงกระจายทั่ว โล่สีเหลืองและมีจุดประสีน้ำตาลจำนวนมาก

ฤดูออกดอก : ธันวาคม – มีนาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น ถ้านำมาปลูกในกรุงเทพฯ จะไม่ออกดอก (สมศักดิ์, 2534)

รองเท้านารีเหลืองกระบี่ *Paphiopedilum exul*

- สกุลย่อย : Paphiopedilum
- หมู่ : Paphiopedilum , จำนวนโครโมโซม $2n=26$
- ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์แถบชายฝั่งตะวันออก และตะวันตกทางภาคใต้ของ ไทย เช่น จังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 50 เมตรขึ้นไป
- ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดินหรือตามซอกผาหิน
- ต้น : มีปุ่มใบขนาด 30-35 เซนติเมตร
- ใบ : รูปแคบ กว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 30-35 เซนติเมตร แผ่นใบหนาสีเขียวเป็นมัน
- ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกสีเขียวยาว 13-15 เซนติเมตร และมีขนสีม่วงแดงปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 6-6.5 เซนติเมตร กลีบ เป็นมันนุ่มมาด้านหน้า กลีบนอกบนสีขาว กึ่งกลางสีเหลืองอมเขียว และเต็มสีน้ำตาลเข้ม กลีบนอกกลางขนาดใกล้เคียงกับกลีบนอกบน แต่มีสีเขียว กลีบดอกสีเหลืองอมน้ำตาล กึ่งกลางกลีบมีเส้นสีน้ำตาลเรื่อ โคนกลีบมีแต้มและขนยาว สีน้ำตาลเข้มปกคลุม กระจับปี่สีเหลืองอมน้ำตาล โล่สีเหลืองรูปทรงคล้ายรูปหัวใจกลับหรือไม่
- ฤดูออกดอก : มีนาคม - มิถุนายน
- ลักษณะนิสัย : ชอบความชื้นสูง และแสงค่อนข้างมาก เมื่อต้นสมบูรณ์ จะให้ดอกและแตกหน่อได้ดี (ระพี, 2535)

รองเท้านารีเฮนอลไดอะนัม

Paphiopedilum hynaldianum (Rchb.f.) Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Paphiopedilum , จำนวนโครโมโซม $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์บนเกาะลูซอนและหมู่เกาะนีโกรสฟิลิปปินส์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลถึง 1,400 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดินตามซอกหินหรือเป็นพืชอิงอาศัย

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 25-28 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบกว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 25-28 เซนติเมตร แผ่นใบหนาสีเขียวเป็นมัน

ดอก : ออกเป็นช่อ 3-4 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกสีม่วงแดง ยาว 30-40 เซนติเมตร มีขนยาวปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่กว้าง 12-15 เซนติเมตร สูง 6-8 เซนติเมตร กลีบนอกขนนุ่มงอมมาด้านหน้า โคนกลีบสีน้ำตาลแดงเป็นมัน มีแต้มสีน้ำตาลเข้ม กลางกลีบสีน้ำตาลอมม่วง ปลายกลีบสีขาว กลีบดอกบิดคว่ำลง สีเหลืองเป็นมัน มีแต้มสีน้ำตาลจนถึงกลางกลีบ ปลายกลีบสีม่วงและบิดเล็กน้อย กระเป๋าสีเหลืองอมน้ำตาล มีเส้นร่างเหลืองน้ำตาล กระจายทั่ว โล่สีเขียว รูปทรงเป็นรูปหัวใจกลับ ขนาด 1 เซนติเมตร และมีขนนุ่มเล็กน้อย ด้านล่างหยัก

ฤดูออกดอก : มกราคม - มีนาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น สามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพที่มีอุณหภูมิสูงกว่า 28 องศาเซลเซียส (อุไร, 2541)

รองเท้านารีโลวอาย

Paphiopedilum lowwii (Lindl.) Stein

- สกุลย่อย : Paphiopedilum
- หมู่ : Paphiopedilum , จำนวนโครโมโซม $2n=26$
- ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซีย อินโดนีเซีย บนเกาะสุมาตรา ซาและบอร์เนียว ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 250-1,600 เมตร
- ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยตามซอกหิน หรือพืชอิงอาศัย
- ต้น : มีปุ่มใบขนาด 30-40 เซนติเมตร
- ใบ : รูปแถบกว้าง 2.5-3.5 เซนติเมตร ยาว 25-28 เซนติเมตร แผ่นใบหนาสีเขียวเข้มเป็นมัน
- ดอก : ออกเป็นช่อ 3-7 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกตั้งตรงสีเขียวมีจุดประสีม่วง ยาว 30-40 เซนติเมตร และมีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่กว้าง 10-12 เซนติเมตร สูง 6-7 เซนติเมตร กลีบนอกบนสีเหลืองนวลอมเขียวอ่อน กึ่งกลางกลีบน้ำตาลเข้ม กลีบดอกเป็นมันบิดลงเล็กน้อย โคนกลีบถึงกึ่งกลางกลีบสีเหลืองอมเขียวอ่อน และมีแต้มสีน้ำตาลเข้ม ปลายกลีบสีชมพูอมม่วง กระจุกทำมุม 90 องศา ก้านรังไข่มีสีน้ำตาลแดง โล่สีเหลืองรูปทรงคล้ายรูปหัวใจกลับขนาด 0.7-1 เซนติเมตร กึ่งกลางสีน้ำตาลดำบนมีขนสั้นปกคลุม ด้านล่างหมักเป็นติ่ง
- ฤดูออกดอก : เมษายน - มิถุนายน
- ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น ปลูกเลี้ยงออกดอกง่าย แข็งแรง และทนทานต่อสภาพแวดล้อมได้ดี (อุไร, 2541)

รองเท้านารีเมืองกาญจน์

Paphiopedilum parishii (Rchb.f) Stein

ชื่ออื่น : รองเท้านารีหนวดดาญี

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Paphiopedilum , จำนวนโครโมโซม $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในพม่า ตะวันตกเฉียงใต้ของจีน และทางตะวันตกของไทย แถบเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,250-2,200 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยตามต้นไม้ใหญ่หรือพืชอิงอาศัย

ต้น : เจริญเป็นกลุ่มมีปุ่มใบขนาด 30-35 เซนติเมตร เก้าะอาศัยอยู่ตามต้นไม้

ใบ : รูปขอบขนาน กว้าง 4-5 เซนติเมตร ยาว 28-35 เซนติเมตร แผ่นใบสีเขียวเป็นมัน

ดอก : ออกเป็นช่อมี 4-8 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกสีเขียว ยาว 30-40 เซนติเมตร และมีขนนุ่มปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มทีกว้าง 10-12 เซนติเมตร สูง 13-15 เซนติเมตร กลีบดอกบนสีขาวนวล โคนกลีบสีเขียวอ่อน กลีบดอกบิดเป็นเกลียว โคนกลีบสีเขียวอ่อนอมเหลือง มีแต้มสีม่วงแดงกึ่งกลางกลีบ และมีสีน้ำตาลแดงจนถึงปลายกลีบขอบกลีบบนยื่นเป็นคลื่น กระเป๋าสีเขียวอมน้ำตาลแดงเรื่อ โล่สีเหลืองอ่อน รูปทรงคล้ายรูปไข่กลับขนาด 1-1.2 เซนติเมตร ผิวขรุขระสีเหลืองอ่อนกึ่งกลางสีเขียว

ฤดูออกดอก : มิถุนายน – กรกฎาคม

ลักษณะนิสัย : ต้องการความชื้นในอากาศสูง และเจริญเติบโตได้ในที่มีแสงน้อย (ระพี, 2535)

รองเท้านารีตีตินาติอาย (รองเท้านารีเคอเลนาติอาย)

Paphiopedilum delenatii Guillaum

สกุลย่อย : Brachypetalum

หมู่ : Paarvisepalum, จำนวนโครโมโซม $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในเวียดนาม ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,300-1,800 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 12-20 เซนติเมตร

ใบ : รูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นจุดลายตารางสีเขียวเข้มสลับสีเทาใต้ใบมีจุดประสีม่วงแดงหนาแน่น โคนต้นมีขนเล็กน้อย

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว มี 1-2 ดอกต่อต้น ก้านดอกตั้งตรงสีม่วงแดง ยาว 18-25 เซนติเมตร และมีขนนุ่มปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 7-9 เซนติเมตร กลีบนอกบนสีขาวอมชมพูอ่อน และมีขนสั้นปกคลุมโดยรอบ กระเป๋ามีสีขาว และเส้นร่างแหสีชมพูเข้มเรื่อ ๆ ปากมณฑนาโล่สีชมพูเข้มรูปทรงเป็นรูปไข่ค่อนข้างกลม ขนาด 1-1.3 เซนติเมตร และมีขนอ่อนปกคลุม กึ่งกลางมีแต้มสีเหลือง

ฤดูออกดอก : มีนาคม – เมษายน

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นและมีความชื้นในอากาศสูงมากปลูกเลี้ยงและออกดอกยากและเป็นชนิดเดียวที่ออกมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ (อุไร, 2541)

รองเท้านารี Rothschildianum

Paphiopedilum rothschildianum (Rchb.f.) Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Coryopedilum, จำนวนโครโมโซม $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ที่หมู่เกาะบอร์เนียวในมาเลเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 600-1,200 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดินหรือตามซอกผาหิน

ต้น : เจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 12-20 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบกว้าง 3-3.5 เซนติเมตรยาว 50-55 เซนติเมตรแผ่นใบสีเขียวและตั้งขึ้น

ดอก : ออกเป็นช่อ มี 3-6 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกตั้งตรงสีม่วงแดง ยาว 40-45 เซนติเมตร และมีขนสั้นปกคลุม กาบรองดอกสีเขียว เมื่อดอกบานเต็มที่กว้าง 14-15 เซนติเมตร สูง 7-8 เซนติเมตร กลีบนอกบนมีสีเหลืองนวล และมีเส้นริ้วสีน้ำตาลเข้มจำนวนมาก กลีบดอกบิดเล็กน้อย สีเหลืองนวลมีเส้นริ้วและจุดสีน้ำตาลแดงจำนวนมาก กลีบดอกมีขนสั้นปกคลุมโดยรอบ กระเป๋าสีน้ำตาลแดงเข้ม มีเส้นร่างแหกระจายทั่ว โล่สีเหลืองอมน้ำตาล รูปทรงคล้ายรูปจะงอยปากนก ขนาด 0.8-1 เซนติเมตร และมีขนยาวปกคลุมด้านล่างหยักเป็นเขี้ยว

ฤดูออกดอก : ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น ปลูกเลี้ยงง่ายแต่ไม่ค่อยออกดอก ต้องการแสงค่อนข้างมากแต่ไม่ควรให้ได้รับแสงโดยตรง (อุไร, 2541)

รองเท้านารีแชนเดอเรียนัม

Paphiopedilum sanderianum (Rchb.f.) Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Corypedilum

จำนวนโครโมโซม : ไม่แน่ชัด

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซีย และซาราวัก บนเกาะบอร์เนียวในอินโดนีเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,500-6,000 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยตามซอกผาหิน

ต้น : เจริญเป็นกลุ่ม มีพุ่มใบขนาด 30-40 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบกว้าง 3-4 เซนติเมตรยาว 30-40 เซนติเมตร แผ่นใบหนาแข็งสีเขียวมัน โคนกาบใบมีจุดประสีม่วงแดงหนาแน่น

ดอก : ออกเป็นช่อมี 2-5 ดอกต่อต้น ก้านช่อดอกสีม่วงแดงยาว 25-28 เซนติเมตร และมีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มทีขนาด 6-8 เซนติเมตร (ไม่รวมความยาวกลีบดอก) กลีบนอกบนมีสีเหลืองอมน้ำตาล และเส้นริ้วสีน้ำตาลแดง 9-10 เส้น กลีบดอกเป็นเส้นยาว 40-60 เซนติเมตร และบิดเป็นกลีบปลายกลีบเล็กมน และมีขนปกคลุมโคนกลีบสีเหลืองนวล มีจุดประสีม่วงแดงเรียงเป็นแถวบนขอบกลีบ กระเป๋าสีน้ำตาลอมเหลืองขลิบสีม่วงเรื่อที่ปาก โล่สีน้ำตาลแดง รูปทรงคล้ายรูปสี่เหลี่ยม ขนาด 1-1.2 เซนติเมตร และมีขนอ่อนสีน้ำตาลปกคลุมโดยรอบด้านล่างหยักเล็กน้อย

ฤดูออกดอก : กรกฎาคม - ธันวาคมและกุมภาพันธ์

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น ชุ่มชื้น มีแสงค่อนข้างมากและปลูกเลี้ยงค่อนข้างง่าย (Lim Tiong Ghee, 1995)

รองเท้านารีสโตนีไอ

Paphiopedilum stonei (Hook.) Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Corypedilum

จำนวนโครโมโซม : $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกของเซราวัก บนเกาะบอร์เนียวในมาเลเซียและในอินโดนีเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 600-650 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยตามซอกหิน

ต้น : มีพุ่มใบขนาด 40-50 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบกว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 35-40 เซนติเมตร แผ่นใบสีเขียวเป็นมัน

ดอก : ออกเป็นช่อมี 3-5 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกสีม่วงแดงยาว 35-45 เซนติเมตร มีขนสั้นปกคลุมเล็กน้อย เมื่อดอกบานเต็มที่ยาว 7-9 เซนติเมตร ยาว 10-12 เซนติเมตร ห้ามนาด้านหน้ามาก โดยเฉพาะกลีบดอกบนและกระเป๋าภิบนอกบนสีเหลืองนวลและเส้นริ้วสีน้ำตาลแดงอยู่ส่วนกลางกลีบจำนวน 3-4 เส้น กลีบดอกสีเหลืองนวล มีจุดสีน้ำตาลเข้มเรียงเป็นแถวกึ่งกลางกลีบ ปลายกลีบปิดขอบกลีบมีขนอ่อนปกคลุมเล็กน้อย กระเป๋าสีเหลืองนวลอมน้ำตาลแดง มีเส้นร่างแหสีแดงกระจายทั่วโล่สีขาวนวล รูปทรงคล้ายรูปสี่เหลี่ยม และมีขนปกคลุมโดยรอบ

ฤดูออกดอก : มีนาคม – กรกฎาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น มีความชื้น ในอากาศสูงและแสงมากกว่าปกติ แต่ออกดอกยาก (Lim Tiong Ghee, 1995)

รองเท้านารีอินชิกน่เผือก

Paphiopedilum insigne (Wall. Exlindl.)Pfitzer Var. *sanderianum*

สกุลย่อย : *Paphiopedilum*

หมู่ : *Cochlopetalum*

จำนวนโครโมโซม : $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางภาคเหนือของอินเดีย และทางตะวันออกของเนปาล ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,000-1,500 เมตร

ลักษณะทั่วไป

ต้น : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ใบ : รูปแถบกว้าง 2-2.8 เซนติเมตรยาว 22-30 เซนติเมตร แผ่นใบหนาแข็งสีเขียว

ดอก : เป็นดอกเดี่ยวก้านดอกตั้งตรงสีเขียว ยาว 20-25 เซนติเมตร และมีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 7-10 เซนติเมตร กลีบนอกบนสีเหลืองอ่อน มีเส้นริ้วสีเขียวเรื่อ ขอบกลีบสีขาว และบิดเป็นคลื่นเล็กน้อย กระจับปี่เหลืองเป็นมัน โล่สีเหลืองรูปไม่กลับ ขนาด 1 เซนติเมตร ผิวกึ่งกลางมีปุ่มเล็ก ๆ สีเหลืองอมเขียว

ฤดูออกดอก : พฤศจิกายน – มกราคม (อุไร, 2541)

รองเท้านารีไลเมียล้ม

Paphiopedilum liemianum (Fowlie) Karas & K. Saito

ชื่อพ้อง : *Paphiopedilum chamberainianum* subsp. liemianum

(Fowlie) : *Paphiopedilum victoriareginae* subsp. liemianum

(Fowlie) M.W. Wood

สกุลย่อย : *Paphiopedilum*

หมู่ : *Cochlopetalum*

จำนวนโครโมโซม : $2n=36, 37$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตรา ในอินโดนีเซีย ซึ่ง
สูงจากระดับน้ำทะเล 600-1,000 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยตามซอกหิน

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 15-20 เซนติเมตร

ใบ : รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-5 เซนติเมตร ยาว 15-24 เซนติเมตร แผ่น
ใบหนาสีเขียว ใต้ใบมีจุดสีม่วงแดงจำนวนมาก บริเวณขอบใบและเส้น
กลางใบมีขนปกคลุม

ดอก : ออกเป็นช่อ 4-6 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกสีม่วงยาว 15-20 เซนติเมตร และ
มีขนอ่อนปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 7-9 เซนติเมตร กลีบนอกบน
ค่อนข้างกลมงุ้มมาด้านหน้า สีขาวนวล ส่วนกลางกลีบมีสีน้ำตาลปนเขียว
เป็นบริเวณกว้างกลีบดอก เป็นแถบและบิดย่นเป็นคลื่นมีสีเหลืองนวล
และจุดสีม่วงแดงกระจายทั่วขอบกลีบมีขนยาวสีเหลืองนวลปกคลุมโดย
รอบ กระจับป้าค่อนข้างกลม สีม่วงมีจุดเล็ก ๆ สีม่วงแดงกระจายทั่ว ปาก
กระจับป้าลิบสีขาว ก้านกระจับป้าด้านในสีเหลืองนวลมีจุดสีม่วงแดง โล่สี
น้ำตาลแดง รูปทรงเป็นรูปทรงกลมแกมรูปสี่เหลี่ยม ขนาด 1-1.1
เซนติเมตร ด้านล่างหยักเป็นติ่งเล็กน้อย

ฤดูออกดอก : ออกตลอดปี แต่กใน ช่วงมีนาคม - พฤษภาคม (อุไร, 2541)

รองเท้านารีฟิลิปปินเนสส์

Paphiopedilum philippinense (Rchb.f.) Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Cocryopedilum

จำนวนโครโมโซม : $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และหมู่เกาะใกล้เคียง ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 500 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดินหรือตามซอกหิน

ต้น : เจริญเป็นกลุ่มมีปุ่มใบขนาด 30-40 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบแกมรูปรี กว้าง 2.5-4 เซนติเมตร ยาว 30-35 เซนติเมตร แผ่นใบหนาสีเขียวและโค้งงอกลง

ดอก : ออกเป็นช่อ 3-5 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกตั้งตรงสีม่วงแดง ยาว 38-45 เซนติเมตร และมีขนปกคลุมเมื่อดอกบานเต็มที่กว้าง 7-8 เซนติเมตร ยาว 15-20 เซนติเมตร กลีบนอกบนสีขาวนวล และเส้นริ้วสีม่วงแดงขอบกลีบยื่นเป็นคลื่นเล็กน้อย กลีบดอกบิดเป็นเกลียว โคนกลีบยื่นเป็นคลื่นสีขาวนวล และมีแต้มสีม่วงเข้ม กึ่งกลางกลีบมีสีน้ำตาลแดงเรื่อจนถึงปลายกลีบ กระจ่าสีเหลืองหรือมีสีน้ำตาลแดงเรื่อ โล่สีเหลือง รูปคล้ายรูปหัวใจกลับถึงสี่เหลี่ยมและมีขนสั้นปกคลุม ด้านบนและล่างหยักเป็นร่องเล็กน้อย มีสีน้ำตาลแดงเรื่อ

ฤดูออกดอก : มีนาคม – กรกฎาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นและความชื้นสูง ปลูกเลี้ยงและให้ดอกง่าย เพราะมีระบบรากแข็งแรง สามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพที่มีอุณหภูมิสูงกว่า 28 องศาเซลเซียส (อุไร, 2541)

รองเท้านารีพริมูลินัม

Paphiopedilum primulinum M.W. Wood & Taylor

ชื่อพ้อง : *Paphiopedilum victoriareginae* var. *primulinum* (M.W. Wood & Taylor)
M.W. Wood

สกุลย่อย : *Paphiopedilum*

หมู่ : *Cochlopetalum*

จำนวนโครโมโซม : $2n=32$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางเหนือของเกาะสุมาตรา ในอินโดนีเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 400-500 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยตามซอกหิน

ต้น : เจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 20-25 เซนติเมตร

ใบ : รูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 2.5-3.5 เซนติเมตร ยาว 15-17 เซนติเมตร
แผ่นใบหนาสีเขียว

ดอก : ออกเป็นช่อ 4-6 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกสีเขียว ยาว 20-30 เซนติเมตร และมีขนนุ่มปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 6-6.5 เซนติเมตร กลีบเป็นมัน กลีบนอกบนสีเหลือง กึ่งกลางกลีบสีเขียวเรื่อ กลีบดอกซึ่งเป็นมุม 15 องศา กับแนวระนาบ สีขาวนวล ขอบกลีบสีเหลือง ย่นเป็นคลื่นและมีขนสั้นปกคลุม กระเป๋าสีเหลือง โล่สีเขียวเป็นมัน รูปทรงคล้ายรูปไข่หัวกลับ ขนาด 0.8-1 เซนติเมตร ด้านบนมน ด้านล่างหยักเป็นติ่งแหลม

ฤดูออกดอก : มีนาคม – มิถุนายน

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น ปลูกเลี้ยงและให้ดอกง่าย ถ้าปลูกในที่ร่มดอกจะมีสีเขียวเรื่อ (อุไร, 2541)

รองเท้านารีวิกตอเรียเรจิน่า

Paphiopedilum victoria – regina (Sander) M.W.Wood

ชื่อพ้อง : *Paphiopedilum chamberlainianum* (sander) Stein

สกุลย่อย : *Paphiopedilum*

หมู่ : *Cochlopetalum*

จำนวนโครโมโซม : $2n=30-32$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางตอนกลางของเกาะสุมาตรา ในอินโดนีเซีย ภูมิภาคที่สูงจากระดับน้ำทะเล 400-1,600 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดินหรือตามซอกผาหิน

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 20-27 เซนติเมตร

ใบ : รูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 20-27 เซนติเมตร แผ่นใบหนาแข็งสีเขียวหรือมีลายตารางสีเขียวสลับเขียวอ่อนบ้าง ขอบใบเป็นคลื่น โคนกาบใบสีม่วงแดงและมีขนสั้นตามขอบใบ

ดอก : ออกเป็นช่อ 4-30 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกสีน้ำตาลแดง ยาว 25-35 เซนติเมตร มีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 5-6 เซนติเมตร กลีบนอกบานเต็มที่มีขนาด 5-6 เซนติเมตร กลีบนอกบนมีสีขาวเป็นมัน โคนกลีบมีสีน้ำตาลแดงเรื่อ และมีเส้นริ้ว 7-8 เส้น กลางกลีบสีเขียว กลีบนอกล่างมีสีขาว และเส้นสีเขียวจำนวนมาก กลีบดอกอยู่ในแนวระนาบ และบิดเป็นเกลียว มีสีขาวถึงเหลืองนวล มีจุดสีม่วงเข้มกระจายทั่วขอบ กลีบมีขนขาวปกคลุมโดยรอบ กระจเป่าสีชมพูมีจุดประสีม่วง ไล่สีน้ำตาลเป็นมัน รูปทรงคล้ายรูปไต ขนาด 1 เซนติเมตร

ฤดูออกดอก : ออกดอกตลอดปี แต่ดกในช่วงมีนาคม – กรกฎาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นและความชื้นในอากาศสูง ปลูกเลี้ยงง่ายและให้ดอกดก (อุไร, 2541)

รองเท้านารีภูโคลินฟิลิปปินส์

Paphiopedilum victoria-reginae subsp. *glucophyllum* (J.J. Sm.) M.W. Wood

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Cochlopetalum

จำนวนโครโมโซม : $2n=36, 37$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกของหมู่เกาะซาวา ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 200-700 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : มีพุ่มใบขนาด 18-25 เซนติเมตร

ใบ : เป็นรูปขอบขนานถึงรูปรี กว้าง 4-5.3 เซนติเมตร ยาว 18-25 เมตร แผ่นใบแข็งหนา สีเขียวเข้ม ใต้ใบบริเวณเส้นกลางใบนูนเป็นสันคม ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย โคนกาบใบมีจุดประสีม่วงแดง

ดอก : ออกเป็นช่อ 1-2 ดอกต่อช่อ ก้านช่อสีม่วงแดง ยาว 15-20 เซนติเมตร และมีขนสาวกปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 7-8.5 เซนติเมตร กลีบนอกบนรูปไข่เรียวแหลมแผ่นแบนออก มีสีเขียวอมเหลือง โคนกลีบมีจุดประสีม่วงแดงเล็กน้อย และมีขนอ่อนปกคลุมโดยรอบ กลีบนอกล่างรูปรีห่อหุ้ม สีเขียวอ่อน มีขนาดเล็กกว่ากลีบนอกบน กลีบดอกรูปแฉก กว้าง 0.8-1 เซนติเมตร ยาว 4-6 เซนติเมตร สีขาวนวลมีจุดประม่วงแดง โค้งงอเป็นมุม 10-20 องศากับแนวระนาบ และปิดเป็นเกลียว ขอบกลีบขลิบสีม่วงแดงและมีขนยาวปกคลุม กระเป๋ายาวประมาณ 4 เซนติเมตร สีม่วง ขอบสีขาวอมเขียวอ่อน ไล่สีน้ำตาลแดงเป็นมัน มีรูปไข่ขนาด 1-1.5 เซนติเมตร

ฤดูออกดอก : ออกดอกช่วงเดือน ตุลาคม – ธันวาคม (อุไร, 2541)

รองเท้านารีเฮนนิสเซียนัม

Paphiopedilum hennisianum M.W. Wood Fowlie

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู : Barbata

จำนวนโครโมโซม : $2n=26$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์บนเกาะพานีย์หมู่เกาะนีโกรส และหมู่เกาะไวซายัน ในฟิลิปปินส์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 650-1,050 เมตร

ต้น : เจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 18-22 เซนติเมตร

ใบ : รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 14-17 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นลายตารางสีเขียวเข้มสลับเขียวเทา โคนกาบตามขอบใบมักมีขนสั้น ๆ ปกคลุม

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรงสีม่วงแดง ยาว 45-50 เซนติเมตร และมีขนปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 10-13 เซนติเมตร กลีบนอกบนมีสีขาวและเส้นริ้วมีสีเขียว ขอบกลีบบนและล่างมีไฟเล็ก ๆ 6-7 จุด และมีขนยาวสีม่วงแดงปกคลุม กระจเป่าสีน้ำตาลแดงเป็นมัน โล่สีขาวนวลรูปทรงคล้ายรูปไข่กลับ ขนาด 0.8-1 เซนติเมตร กึ่งกลางมีเส้นสีเขียวสานเป็นร่างแห ด้านบนหยักเป็นร่อง ด้านล่างหยักเป็นซี่

ฤดูออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นและความชื้นสูง ถ้าปลูกในบริเวณที่มีแสงไม่เหมาะสม ก้านดอกจะไม่แข็งแรง (อุไร, 2541)

รองเท้านารีจาวานิคัม

Paphiopedilum javanicum (Reinw ex Lindl.) Pfitzer

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Barbata

จำนวนโครโมโซม : $2n=36, 38$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซีย อินโดนีเซียบนเกาะสุมาตราชวา และเกาะบอร์เนียว ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 750-2,100 เมตร

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 20-23 เซนติเมตร

ใบ : รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2.8-3.2 เซนติเมตร ยาว 18-20 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นลายหินอ่อนสีเขียวสลับเขียวเทา

ดอก : มี 1-2 ดอกต่อต้น ก้านดอกตั้งตรงสีม่วงแดง ยาว 20-25 เซนติเมตร และมีขนปกคลุมเมื่อดอกบานเต็มที่ มีขนาด 8-10 เซนติเมตร กลีบนอกบนงุ้มมาด้านหน้า มีสีเขียวอ่อนและเส้นริ้วสีเขียวจำนวนมาก กลีบดอกอยู่ในแนวระนาบจากโคนถึงกึ่งกลางกลีบสีเขียว ส่วนปลายสีชมพูและบิดเล็กน้อย ขอบกลีบบนมักมีจุดประสีม่วงเรียงเป็นแถว และมีขนสั้นปกคลุมรอบ ๆ กระจับปี่สีเขียว และมีเส้นร่างแหสีน้ำตาลเรื่อ โล่สีน้ำตาลแดงเรื่อเป็นมัน รูปทรงเป็นรูปไต ขนาด 0.8-1 เซนติเมตร กึ่งกลางมีเส้นร่างแหสีเขียว ด้านบนหยักเป็นร่อง ด้านล่างหยักเป็นซี่

ฤดูออกดอก : พฤศจิกายน – ธันวาคมและเมษายน - พฤษภาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบความชื้นสูง ปลูกเลี้ยงง่าย เหมาะสำหรับผู้ที่ยังเริ่มปลูกเลี้ยงเพราะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี (อุไร, 2541)

รองเท้านารีซูเปอร์เบียนส์

Paphiopedilum superbiens (Rchb. F.) Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Barbata

จำนวนโครโมโซม : $2n=36$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์บนเกาะสุมาตราในอินโดนีเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 900-1,300 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 25-30 เซนติเมตร

ใบ : รูปหอกถึงรูปขอบขนาน กว้าง 4-6 เซนติเมตร แผ่นใบหนาเป็นลายตารางสีเขียวสลับเขียวอ่อน

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรง สีม่วงแดง ยาว 20-25 เซนติเมตร มีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่ มีขนาด 6.5-8 เซนติเมตร กลีบนอกบนมีสีเขียวเรื่อและเส้นริ้วมีสีม่วงแดงจำนวนมาก กลีบดอกที่โคนกลีบ สีม่วงมีเส้นและจุดประสีม่วงแดงกระจายทั่วกลีบ ขอบกลีบสีม่วงเรื่อ และขนยาวสีแดงปกคลุมจำนวนมาก กระเป๋าสีม่วงแดง โล่สีขาวนวล รูปทรงคล้ายรูปเกือกม้า ขนาด 1-1.1 เซนติเมตร ด้านบนเว้า ด้านล่างหยักเป็นเขี้ยว

ฤดูออกดอก : มีนาคม - มิถุนายน

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นและต้องการความชื้นในอากาศสูง (อุไร, 2541)

รองเท้านารีเออบานเนี่ยนัม

Paphiopedilum urbenianum Fowlie

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Barbata

จำนวนโครโมโซม: $2n=40$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์บนเกาะมินอานาในฟิลิปปินส์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 400-800 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 18-20 เซนติเมตร

ใบ : รูปแถบถึงรูปรีแกมรูปขอบขนานกว้าง 2.5-3.5 เซนติเมตร ยาว 16-20 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นลายตารางสีเขียวสลับเขียวอ่อน

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว มี 1-2 ดอกต่อต้น ก้านดอกตั้งตรง สีม่วงแดง ยาว 20-25 เซนติเมตรและมีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 8-10.5 เซนติเมตร กลีบนอกบนมีสีขาว และเส้นริ้วสีเขียวจำนวนมาก กลีบดอกมีเส้นริ้วสีเขียว 7-8 เส้น โคนกลีบสีเขียวอ่อน ปลายกลีบสีชมพูเรื่อ ขอบกลีบบนและล่างมีจุดสีน้ำตาลเข้มและมีขนยาวปกคลุมโดยรอบ ปลายกลีบสีชมพูเรื่อ ขอบกลีบบนและล่างมีจุดสีน้ำตาลเข้ม และมีขนยาวปกคลุมโดยรอบ กระเป่าสีม่วงแดงเรื่อและมีเส้นร่างแหกระจายทั่ว โถ่สีเหลืองนวล รูปทรงคล้ายรูปเกือกม้า ขนาด 1-1.3 เซนติเมตร และมีขนอ่อนปกคลุม กึ่งกลางมีเส้นร่างแหสีเขียว ด้านบนหยักเป็นร่อง ด้านล่างหยักเป็นซี่เขี้ยว และมีขนอ่อนปกคลุม

ฤดูออกดอก : ธันวาคม - เมษายน

ลักษณะนิสัย : ชอบความชื้นในอากาศสูงปลูกเลี้ยงง่ายและให้ดอกดก (อุไร, 2541)

รองเท้านารีวินัสตรัม

Paphiopedilum venustum (Wall. Ex Sims) Pfitzer ex Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Barbata

จำนวนโครโมโซม : $2n=40-42$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียน เนปาล และภูฏาน ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 600-1,350 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน ซึ่งมีลักษณะใบและดอกหลายแบบต่างกันดังนี้

ต้น : เจริญเป็นกลุ่มมีปุ่มใบขนาด 25-30 เมตร

ใบ : รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-4.5 เซนติเมตร ยาว 12-20 เซนติเมตร แผ่นใบหนา มีลายตารางสีเขียวคล้ำลับเขียวเทาอาจเห็นเด่นชัดหรือลาง ๆ ใต้ใบมีจุดประสีม่วง หนาแน่น โคนต้นตามขอบใบมักมีขนปกคลุม

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรง สีเขียว หรือสีม่วงแดงเรื่อ ยาว 13-22 เซนติเมตร และมีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 8-9 เซนติเมตร กลีบเป็นมัน กลีบนอกบนสีขาว และมีเส้นริ้วสีเขียวจำนวนมาก กลีบดอกอยู่ในแนวระนาบ มีเส้นริ้วสีเขียว โคนกลีบสีเขียวเรื่อ ปลายกลีบสีเหลืองหรือสีม่วงเรื่อ บางต้นอาจมีไฟลาง ๆ หรือปรากฏอย่างเด่นชัดจนบนกลีบ ขอบกลีบมีขนยาวปกคลุม กระจับปี่สีเหลืองหรือมีสีม่วงเรื่อ และมีเส้นร่างแหสีเขียวเห็นเด่นชัด โล่สีเขียวอ่อนหรือเขียวอมเหลือง รูปทรงคล้ายรูปพระจันทร์เสี้ยว กึ่งกลางมีเส้นร่างแหสีเขียวด้านบนหยักเป็นร่อง ด้านล่างหยักเป็นเขียว

ฤดูออกดอก : มกราคม - มีนาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นและแสงรำไรปลูกเลี้ยงและให้ดอกดก (อุไร, 2541)

รองเท้านารีวอร์ดิอาย

Paphiopedilum wardii Summerh.

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Barbata

จำนวนโครโมโซม : $2n=44$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางตอนเหนือของพม่า และตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-1,500 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : เจริญเป็นกลุ่มมีปุ่มใบขนาด 18-22 เซนติเมตร

ใบ : รูปหอกแกมรูปรีกว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 12-18 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นลายหินอ่อนสีเขียวคล้ำและเขียวเทา ใต้ใบมีจุดประสีม่วงแดงกระจายทั่ว

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรง สีม่วงแดง ยาว 12-18 เซนติเมตร และมีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 9-12 เซนติเมตร กลีบนอกบนสีเขียวฉนวนและเส้นริ้ว สีเขียวจำนวนมาก กลีบดอกสีเขียวฉนวน มีจุดประและเส้นร่างแหสีม่วงแดงหนาแน่น โล่สีเขียวฉนวน รูปทรงคล้ายรูปเกือบมาถึงกลางมีเส้นร่างแหสีเขียว ด้านบนหักเป็นร่อง ด้านล่างหักเป็นซี่แหลม

ฤดูออกดอก : ธันวาคม - มีนาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น ปลูกเลี้ยงง่าย ชอบแสงรำไร ซึ่งจะช่วยให้ใบและมีสีสดขึ้น และดอกบานได้หลายวัน (อุไร, 2541)

รองเท้านารีอาร์กัส

Raphiopedilum argus (Rchb. F.) Stein

สกุลย่อย : *Paphiopedilum*

หมู่ : *Barbata*

จำนวนโครโมโซม : $2n=38$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์หมู่เกาะลูซอนในฟิลิปปินส์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-2,700 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 28-35 เซนติเมตร

ใบ : รูปรีแกมรูปขอบขนานกว้าง 2.5-3.5 เซนติเมตร ยาว 12-20 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นลายหินอ่อนสีเขียวเข้มสลับเขียวอ่อน โคนกาบใบมีจุดประสีม่วงกระจายทั่ว

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรง มีสีม่วงแดง ยาว 30-40 เซนติเมตร และมีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 6-7 เซนติเมตร กลีบนอกบนมีสีขาว และเส้นริ้วสีเขียวจำนวนมาก อาจมีจุดประสีม่วงแดงกระจายตามโคนกลีบ กลีบดอกอาจบิดไปด้านหลังมีสีขาว เส้นริ้วสีเขียวยาว และไฟสีม่วงแดงกระจายทั่วกลีบ โคนเฉพาะบนไฟกระเป๋ามีสีเขียวมีเส้นร่างแหสีม่วงแดงกระจายทั่ว โล่สีเขียวอ่อน รูปทรงคล้ายเกือกม้า ขนาด 1 เซนติเมตร กึ่งกลางมีเส้นสีเขียว ด้านบนหยักเล็กน้อย ด้านล่างหยักเว้าเป็นซี่

ฤดูออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ลักษณะนิสัย : ต้องการความชื้นในอากาศสูงมาก มีการถ่ายเทอากาศ เครื่องปลูกมีความเป็นกรดอ่อน ๆ ระบายน้ำได้ดีและออกดอกง่าย ถ้าปลูกในสภาพอากาศเย็นดอกจะบานได้นานหลายสัปดาห์ (อุไร, 2541)

รองเท้านารีแอปเปิ้ลโตเนียนัม

Paphiopedilum appletonianum (Gower Rolfe)

ชื่อพ้อง : *Paphiopedilum wolterianum* (Kranz.) Rfiter

ชื่ออื่น : รองเท้านารีคางคกแดง (เชียงใหม่)

สกุลย่อย : *Paphiopedilum*

หมู่ : *Barbata*

จำนวนโครโมโซม : $2n=38$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม และทางตอนเหนือของจีน ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 600-2,000 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : มีปุ่มใบขนาด 10-15 เซนติเมตร

ใบ : เป็นรูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2.5-4 เซนติเมตร ยาว 7-23 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นลายหินอ่อนสีเขียวคล้ำสลับเขียวอ่อน โคนกาบใบสีมีม่วงเรื่อๆ และมีขอบใบงุ้มลง

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรง สีม่วง ยาว 17-60 เซนติเมตร มีขนสั้นปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่ มีขนาด 3.5-6.5 เซนติเมตร กลีบนอกบนงุ้มมาด้านหน้า มีสีเขียว โคนกลีบมีเส้นริ้วสีน้ำตาลแดงเรื่อ กลีบดอกอยู่ในแนวระนาบ โคนกลีบห่อเล็กน้อย มีสีเขียวขอบกลีบบนย่น และมีไฟสีน้ำตาลแดง 5-6 จุด กึ่งกลางถึงปลายกลีบสีชมพู กระเป๋ามีสีน้ำตาลแดงเรื่อกลีบสีเขียวอมเหลือง โล่สีเหลืองอมเขียว รูปทรงคล้ายรูปไต ขนาด 0.8-1 เซนติเมตร กึ่งกลางมีสีเขียวเข้ม ด้านบนหยักเป็นร่อง ด้านล่างหยักเว้าเป็นซี่เขี้ยว

ฤดูออกดอก : มกราคม - มีนาคม

ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศค่อนข้างเย็น ต้นจะแข็งแรงและแตกหน่อได้ดี เมื่อกำลังออกดอกควรให้อยู่ในที่ที่มีแสงรำไร จะช่วยให้สีดอกดูสดใสขึ้น (อุไร, 2541)

รองเท้านารีเดยานัม

Paphiopedilum dayanum (Lindl.) Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Barbata

จำนวนโครโมโซม: $2n=34, 36$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในชาบักบนเกาะบอร์เนียวของมาเลเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 300-1,450 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : เจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 20-28 เซนติเมตร

ใบ : รูปหอกแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3.5-5 เซนติเมตร ยาว 18-21 เซนติเมตร แผ่นใบมีลายหินอ่อนสีเขียวเข้มสลับเขียวอมเหลือง ปลายใบหยักเป็นซี่ฟันเล็กน้อย

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรง สีม่วงแดง ยาว 20-25 เซนติเมตร มีขนสีม่วงแดงปกคลุมจำนวนมาก เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 12-14.5 เซนติเมตร กลีบนอกบนรูปไข่สีขาว มีเส้นริ้วสีเขียวจำนวนมาก ปลายกลีบเรียวแหลมและห่อเล็กน้อย กลีบดอกรูปช้อนแกมรูปหอกกลับ โคนกลีบสีขาว ถัดมาสีน้ำตาลแดงเรื่อ กึ่งกลางกลีบมีสีน้ำตาลแดงเรื่อขาวเป็นแถบ ส่วนปลายกลีบมีสีขาวปนม่วงเรื่อและบิดเล็กน้อย ขอบกลีบมีขนยาวสีน้ำตาลแดงปกคลุมโดยรอบ บางต้นขอบกลีบบนมีไฟเล็ก ๆ สีน้ำตาลแดงจำนวนมาก กระเป๋ายาวมีเส้นสีน้ำตาลแดงกระจายทั่ว บริเวณก้านกระเป๋าคือเป็นมันและมีไฟสีน้ำตาลแดงจำนวนมาก โถงสีเขียวอ่อน รูปทรงคล้ายรูปไตแกมรูปรี ขนาด 1-1.2 เซนติเมตร กึ่งกลางมีเส้นร่างแหสีเขียวและสีน้ำตาลแดง ด้านล่างหยักเว้าเป็นกึ่งสีน้ำตาลแดง

ฤดูออกดอก : มีนาคม – พฤษภาคม (อุไร, 2541)

รองเท้านารีซิลิโอลาร์

Paphiopedilum ciliolare (Rchb.f.) Stein

สกุลย่อย : Paphiopedilum

หมู่ : Barbata

จำนวนโครโมโซม : $2n=32$

ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์บนเกาะมินดาเนาและลูซอนในฟิลิปปินส์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 300-1,800 เมตร

ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน

ต้น : มักเจริญเป็นกลุ่ม มีปุ่มใบขนาด 40 เซนติเมตร

ใบ : รูปร่างรูปขอบขนานกว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 12-15 เซนติเมตร แผ่นใบมีลายตารางสีเขียวเทาสลับเขียวเข้ม เห็นอย่างเด่นชัด โคนกาบใบมีสีม่วงแดงเรื่อ

ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรง สีแดง ยาว 20-25 เซนติเมตร และมีขนปกคลุมเมื่อดอกบานเต็มที่ มีขนาด 7-10 เซนติเมตร กลีบนอกบนงุ้มมาด้านหน้า มีสีขาว โคนกลีบสีม่วงเรื่อ มีเส้นริ้วสีม่วงแดงปลายเขียวจำนวนมาก และมีขนสั้นปกคลุมโดยรอบ หรือมีสีม่วงเรื่อตามขอบกลีบ กลีบดอกชี้ต่ำลงจากแนวระนาบและงอนไปด้านหลัง มีสีขาวอมเขียวอ่อน และเส้นริ้วสีเขียวปลายกลีบสีม่วงเรื่อ มีจุดสีม่วงแดงกระจายเป็นบริเวณ 2 ต่อ 3 ของกลีบ และมีขนยาวสีม่วงแดงปกคลุมโดยรอบ กระจ่าสีน้ำตาลแดงเข้ม บางต้นอาจมีไฟเล็ก ๆ สีม่วงประปราย โล่สีขาว รูปทรงคล้ายรูปไตขนาด 1 เซนติเมตร และมีขนสั้น ๆ ปกคลุม ด้านบนหยักเป็นร่องงุ้มมาด้านหน้า ด้านล่างหยักเล็กน้อย

ฤดูออกดอก : เมษายน - กรกฎาคม

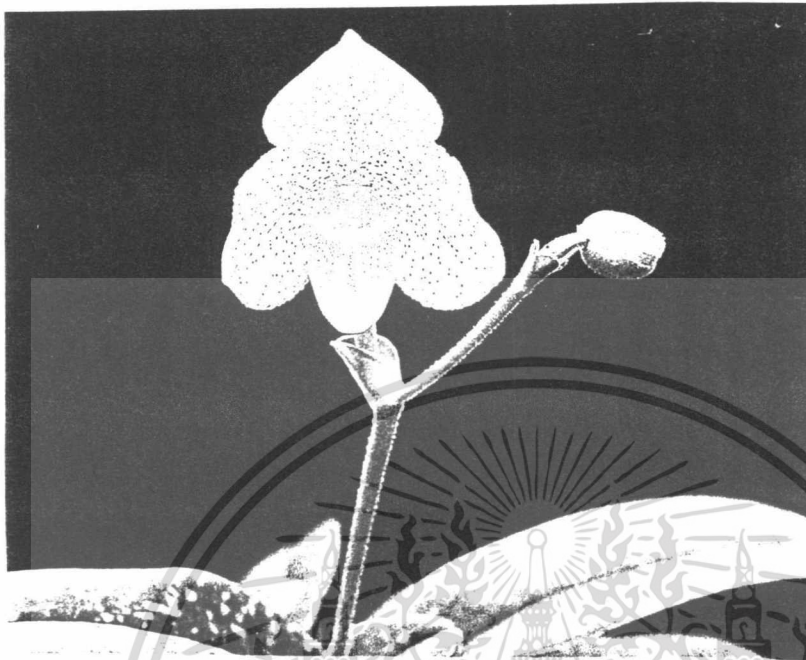
ลักษณะนิสัย : ปลูกเลี้ยงง่าย ชอบอากาศเย็น และเครื่องปลูกที่มีความเป็นกรดอ่อน ๆ (อุไร, 2541)

รองเท้านารีคางกบ *Paphiopedilum callosum* (Rchb. F.) Stein

- ชื่ออื่น : รองเท้านารีแมลงภู่ (ลำปาง) เอื้องคางคก, เอื้องคางกบ (เชียงใหม่)
- สกุลย่อย : *Paphiopedilum*
- หมู่ : *Barbata*
- จำนวนโครโมโซม : $2n=26$
- ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์ในลาว เวียดนาม กัมพูชา ไทย ตะวันออกเฉียงเหนือของมาเลเซีย สูงจากระดับน้ำทะเล 700-950 เมตร
- ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน
- ต้น : มีปุ่มใบขนาด 18-20 เซนติเมตร
- ใบ : เป็นรูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 15-18 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นลายตารางสีเขียวเข้มสลับสีเทาหรือเป็นแต้มไม่ชัดเจน กาบใบที่โคนต้นมีขนปกคลุมเล็กน้อย
- ดอก : เป็นดอกเดี่ยว 1-2 ดอกต่อก้านดอกตั้งตรง สีม่วงเข้มยาว 15-30 เซนติเมตร มีขนปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่มีขนาด 6-8 เซนติเมตร กลีบนอกบนบิดเล็กน้อยมีสีขาวและเส้นริ้วสีเขียวจำนวนมากปลายริ้วสีม่วง กลีบดอกซึ่งเป็นมุม 45 องศากับแนวระนาบ โคนกลีบมีสีเขียวเรื่อ ขอบกลีบบนมีไฟสีน้ำตาลแดง 3-6 จุด และมีขนยาวปกคลุมกระเปาะสีม่วงแดงเรื่อ และเส้นร่างแหสีน้ำตาลแดง โลิสีขาวนวลรูปทรงคล้ายรูปเกือบกลม ขนาด 1 เซนติเมตร กึ่งกลางมีแต้มสีน้ำตาลเข้ม
- ฤดูออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม
- ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็น แข็งแรง เลี้ยงง่าย และแตกหน่อเร็ว สามารถปลูกเป็นไม้กระถางภายในบ้าน หรือใช้เป็นไม้ตัดดอกได้ดี โดยเฉพาะในต่างประเทศ

รองเท้านารีสุชะกุล *Paphiopedilum sukhaka lii*

- ชื่ออื่น : รองเท้านารีปีกแมลงปอ, สุชะกุลไอ
- สกุลย่อย : *Paphiopedilum*
- หมู่ : *Barbata*
- จำนวนโครโมโซม : $2n=40$
- ถิ่นกำเนิด : มีการกระจายพันธุ์อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของไทยที่ภูหลวง จังหวัดเลย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลกว่า 1,000 เมตร
- ลักษณะทั่วไป : มีการเจริญเติบโตแบบพืชอาศัยบนดิน
- ต้น : มีปุ่มใบขนาด 15-18 เซนติเมตร
- ใบ : รูปรีแกมรูปขนาน กว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 12-15 เซนติเมตร แผ่นใบแข็งและหยาบ เป็นลายหินอ่อนสีเขียวสลับสีเทาโคนก้ามมีจุดสีม่วงแดงกระจายหนาแน่น
- ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกตั้งตรงสีม่วงแดงยาว 10-15 เซนติเมตร มีขนสั้นปกคลุม ดอกบานเต็มที่ขนาด 8-10 เซนติเมตร กลีบดอกมีสีขาว และเส้นริ้วสีเขียวจำนวนมาก กลีบดอกอยู่ในแนวระนาบมีสีเขียวอ่อน เส้นริ้วสีเขียว และแต้มสีม่วงแดง กระจายอยู่ทั่วกลีบขอบกลีบมีขนยาว สีม่วงแดง แลกระเป่าสีเขียว และเส้นร่างแหสีม่วงแดง โล่สีขาวนวล รูปทรงคล้ายรูปเกือบี่ ขนาด 1-1.2 เซนติเมตร กึ่งกลางมีเส้นร่างแหสีเขียว
- ฤดูออกดอก : กันยายน - ธันวาคม
- ลักษณะนิสัย : ชอบอากาศเย็นและความชื้นในอากาศสูง ปลูกเลี้ยงง่าย ให้ดอกดกแข็งแรงและโตเร็ว (ระพี, 2535)

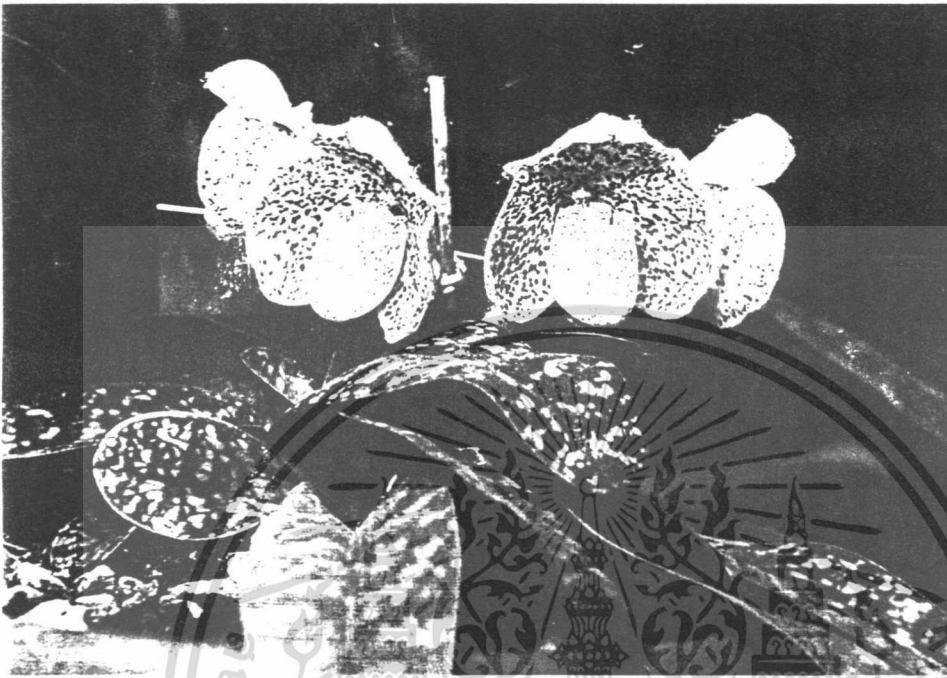

ภาพที่ 1 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีเหลืองปราจีน

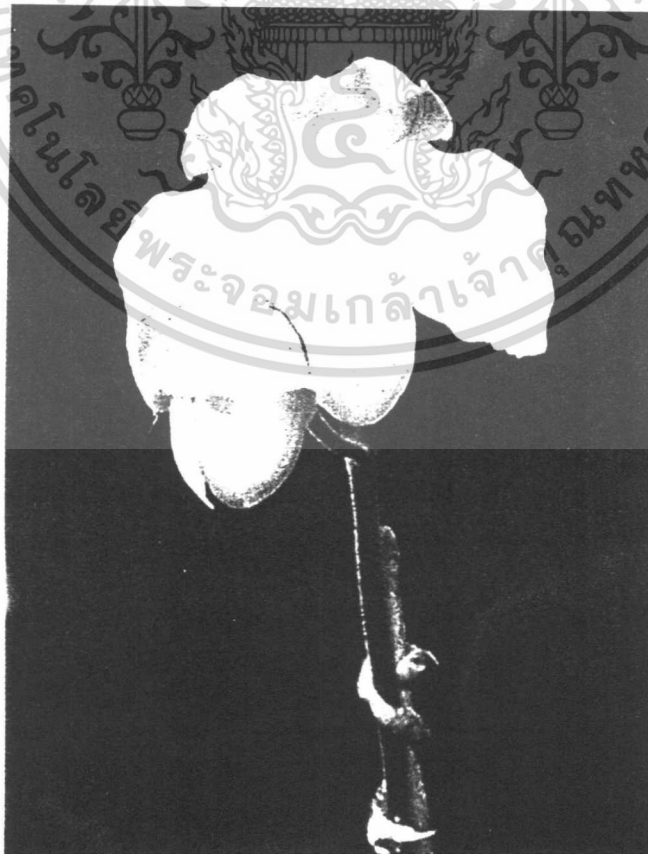

ภาพที่ 2 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีขาวสตูล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีช่องอ่างทอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้สนใจนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น ยกเว้นแต่มีมติเห็นชอบแล้ว และต้องอ้างอิงถึงชื่อของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีฟ้ามหอย (ถ่ายที่สวนจตุจักร)

เอก... ใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 6 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีขาวชมพู (ถ่ายที่สวนจตุจักร)

ภาพที่ 7 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีเหลืองตรงหรือเหลืองพังกา (สวนจตุจักร)

ภาพที่ 8 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีอินทนนท์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

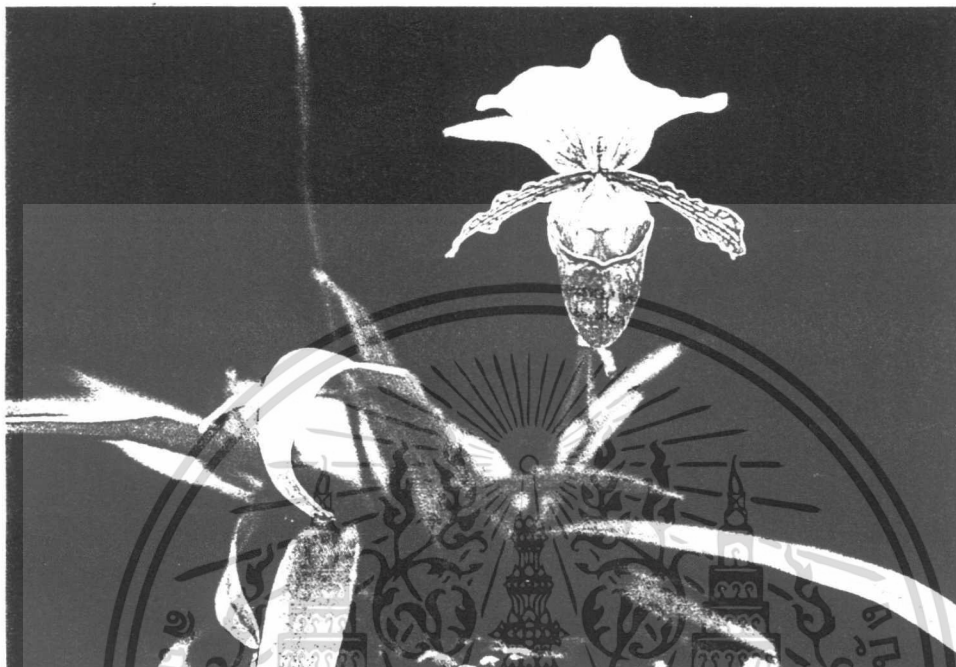

ภาพที่ 9 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีอินทนนท์ลาว

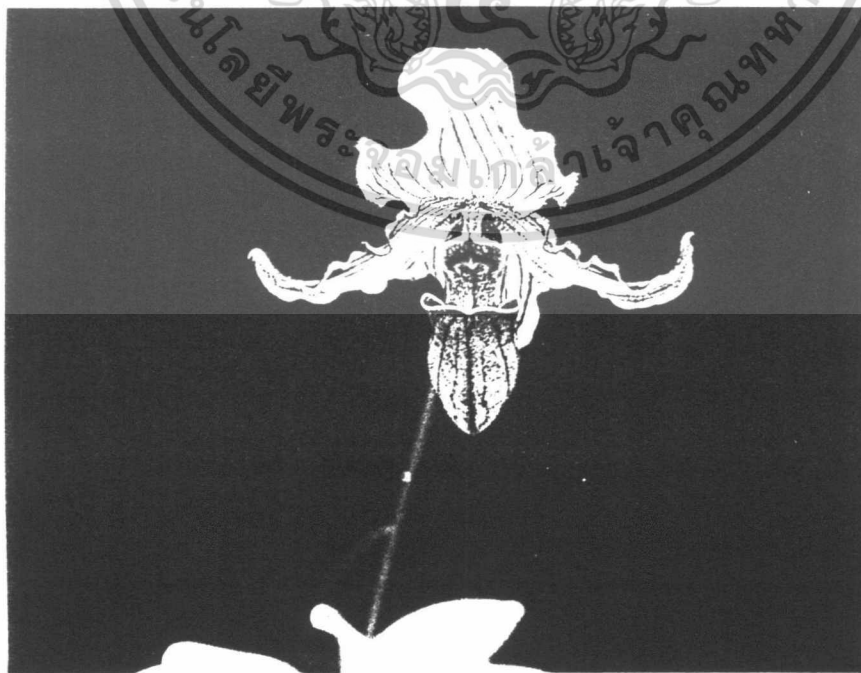

ภาพที่ 10 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีตุไฟเซเรียม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 11 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีคอยตุง

ภาพที่ 12 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีแฟรี่เรือนิม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 13 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีเหลืองแตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ภาพที่ 14 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีเหลืองแตรรูปที่นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

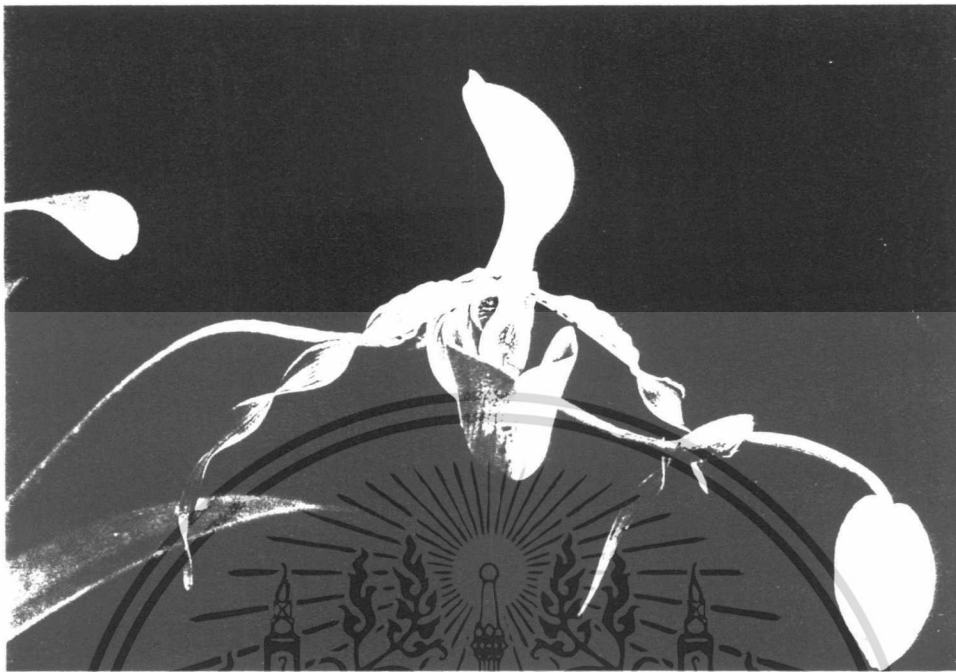

ภาพที่ 15 แสดงลักษณะดอกทรงเท้านารีเฮนอล ไดอะนัม

ภาพที่ 16 แสดงลักษณะดอกทรงเท้านารีโลวีอา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับเอาไว้งานเพื่อการตีพิมพ์เท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 17 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีเมืองกาญจน์

ภาพที่ 18 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีดีลิเนาติอา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

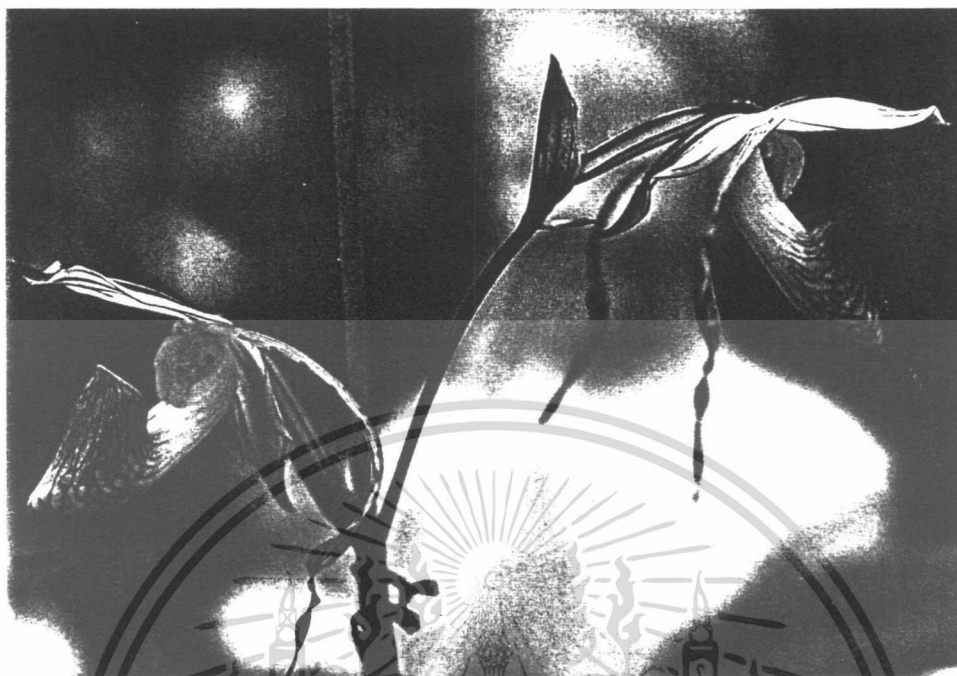

ภาพที่ 19 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีร้อยชิลเดียนัม

ภาพที่ 20 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีแซนเคอเรียนัม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

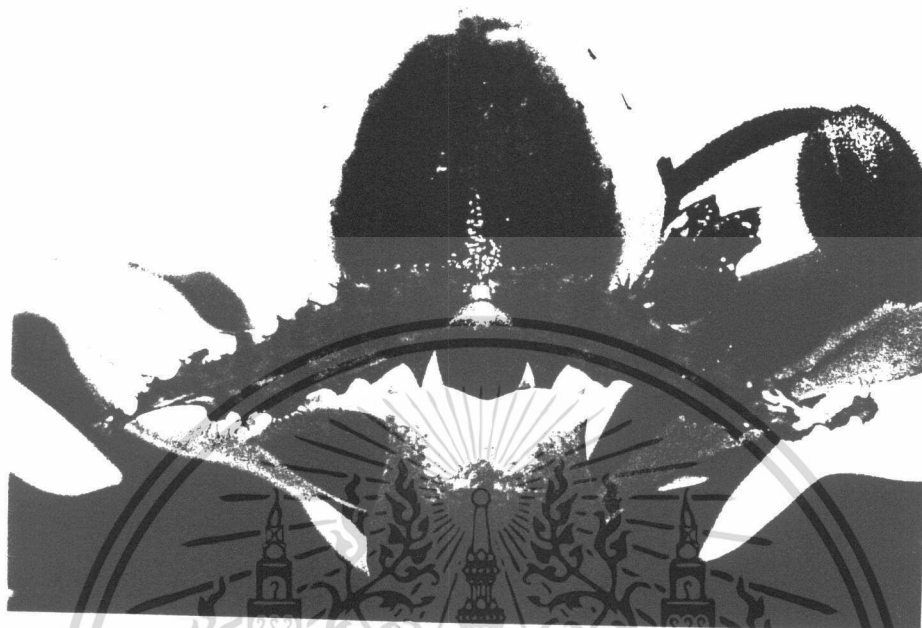

ภาพที่ 21 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีโตนีโอ

ภาพที่ 22 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีอินชิกเน่เผือก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 23 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีไลเมียนัม

ภาพที่ 24 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีฟิลิปปินเนนส์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 25 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีพริมตินัม

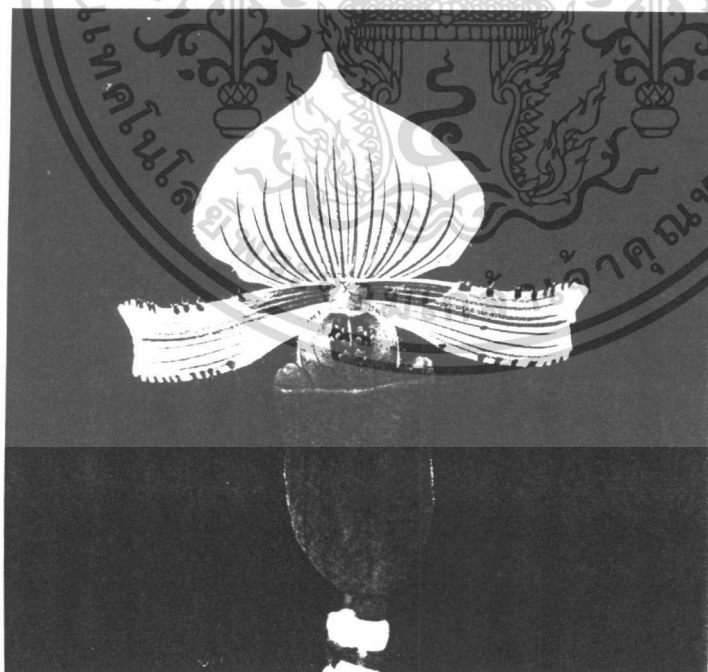

ภาพที่ 26 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารวกตอเรียเรจนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 27 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีกลุโคพิคัลล์ม

ภาพที่ 28 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีเฮนนิสเซียมันน์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 29 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านาริจวานิคิม

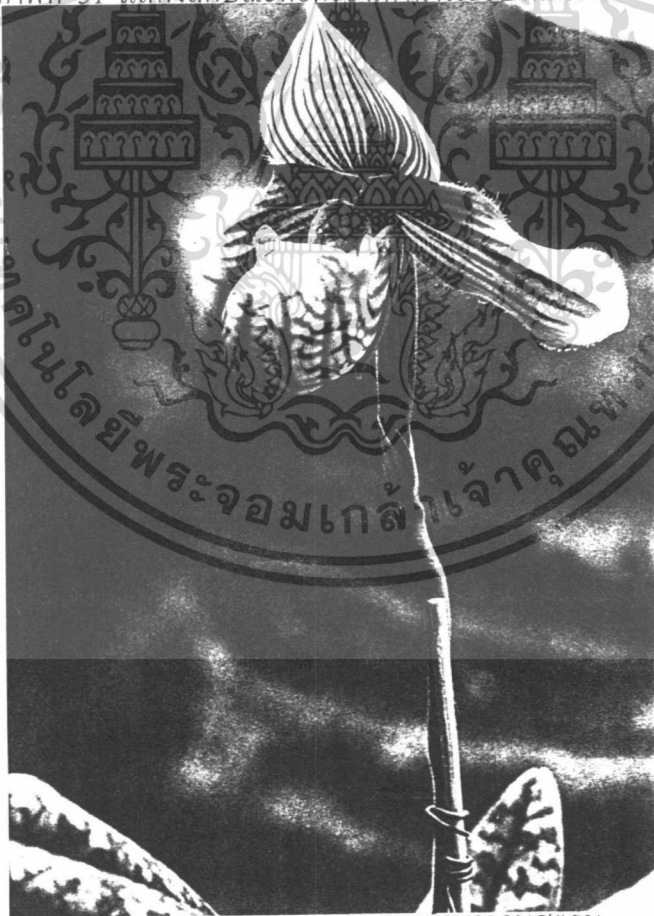

ภาพที่ 30 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านาริซูเปอร์เบียนส์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

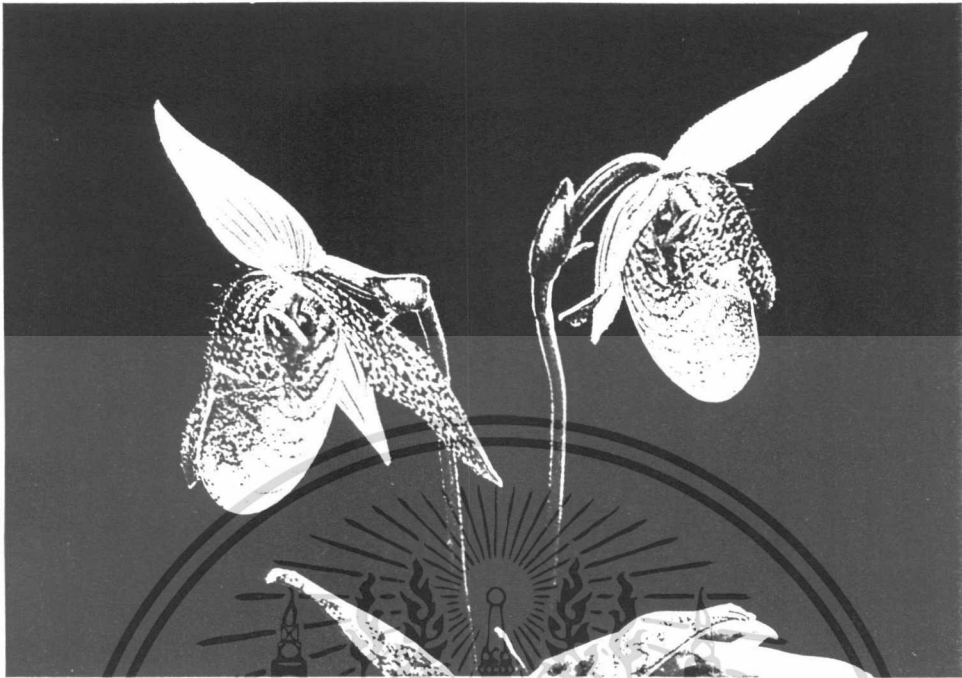

ภาพที่ 31 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีเออบานเนียนุ่ม

ภาพที่ 32 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารวนสตรีม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

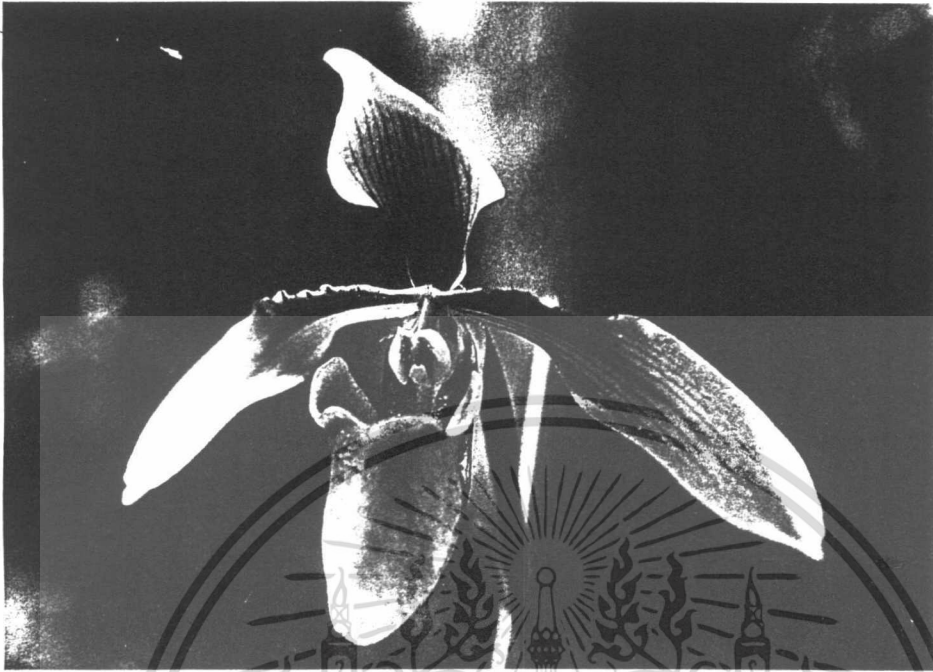

ภาพที่ 33 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีวอร์ดิอาย

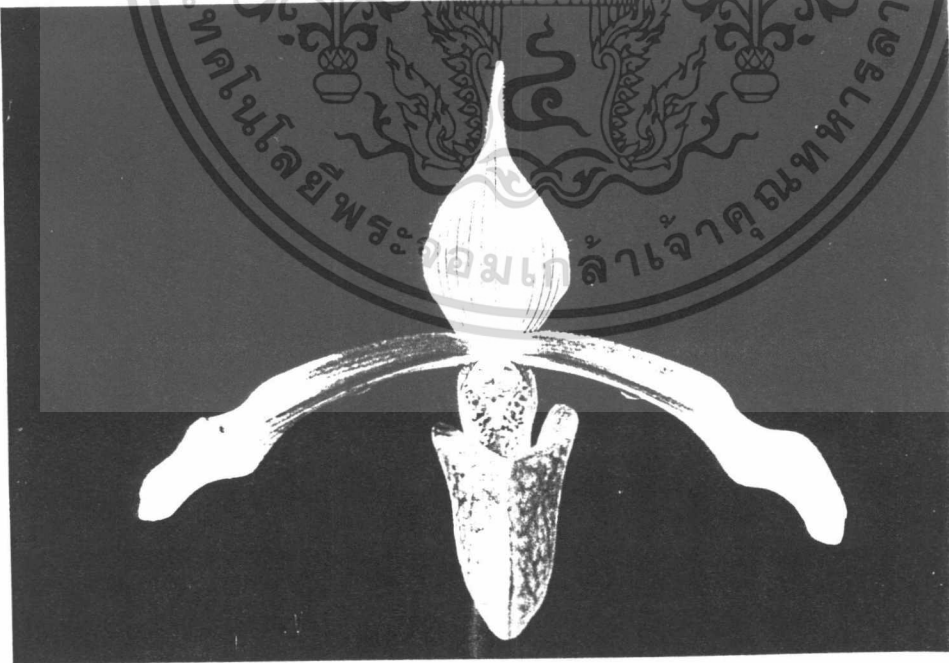

ภาพที่ 34 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีอาร์กัส

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

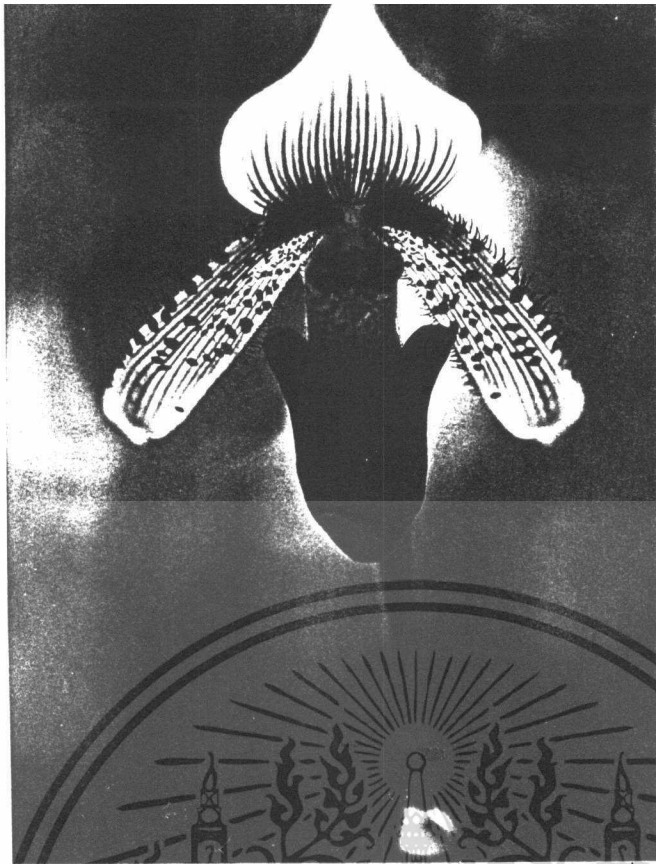

ภาพที่ 35 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีแอปเปิ้ลโตเนี่ยนัม

ภาพที่ 36 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีเดยานัม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

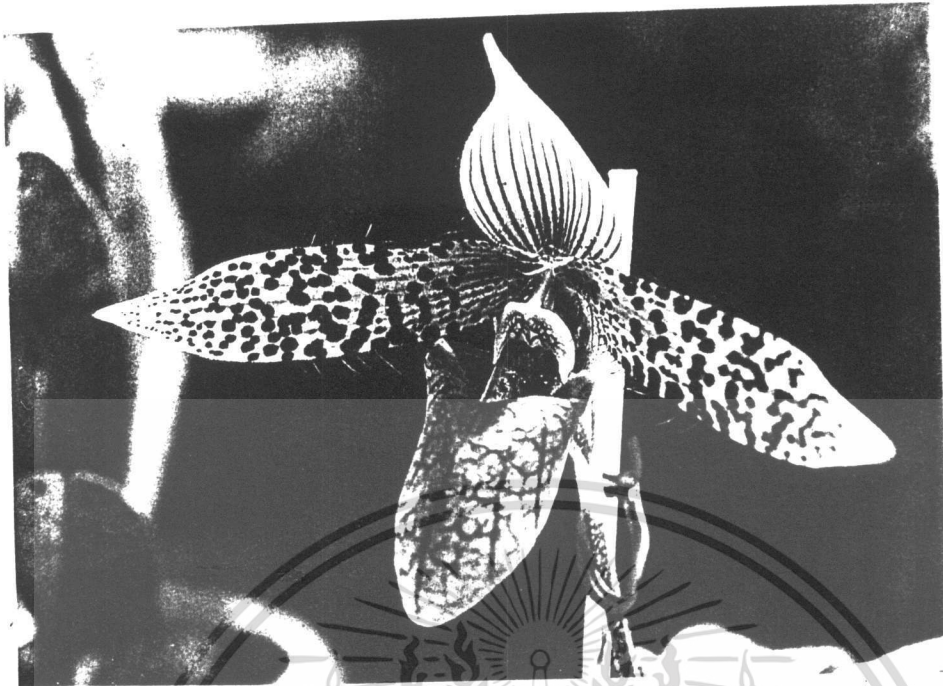

ภาพที่ 37 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีชนิดโอแตร

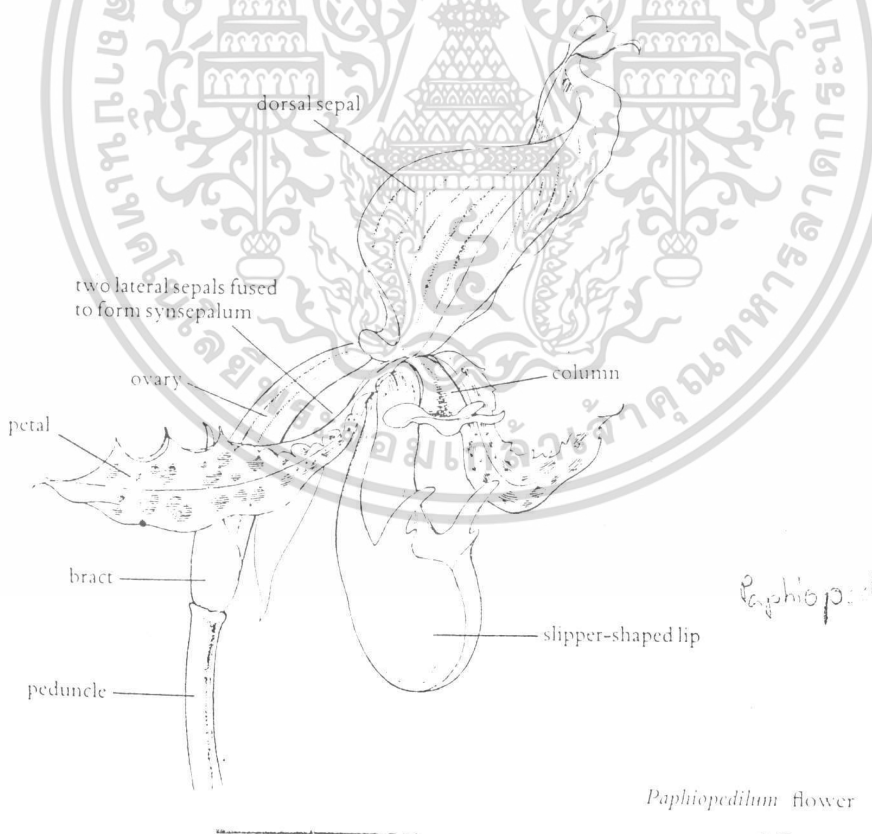

ภาพที่ 38 แสดงลักษณะดอกกรองเท้านารีด่างกบ (ถ่ายทสวนจตุจักร)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 39 แสดงลักษณะดอกกรงเท้านารีสุชะกุล (สวนจตุจักร)

ภาพแสดงส่วนต่างๆของดอกกรงเท้านารี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิจารณ์ผลการศึกษา

จากการศึกษารวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารี สกุล *Paphiopedilum* ส่วนใหญ่กล้วยไม้รองเท้านารีที่รวบรวมข้อมูลได้มีถิ่นกำเนิดอยู่ในแถบเอเชียหรืออยู่ในเขตร้อน ซึ่งในการศึกษาและรวบรวมพันธุ์ไม่สามารถรวบรวมต้นพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีได้ทั้งหมด เนื่องจากกล้วยไม้รองเท้านารีเป็นกล้วยไม้ป่าและพบอยู่ทั่วไปในป่าแถบเอเชีย และการนำกล้วยไม้ป่ามาปลูกนั้นยังผิดกฎหมายอยู่ แต่ในปัจจุบันได้มีการนำมาปลูกเพื่อการอนุรักษ์กล้วยไม้ป่าบ้างแล้ว แต่ไม่สามารถนำมาปลูกได้ทุกพันธุ์ เพราะบางพันธุ์ก็ใกล้สูญพันธุ์และบางพันธุ์ก็ไม่เหมาะสมกับสภาพอากาศ จึงทำให้ในการนำมาปลูกในบางพื้นที่อาจทำให้กล้วยไม้รองเท้านารีออกดอกช้า และด้วยเหตุนี้จึงทำให้การรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีไม่สามารถรวบรวมต้นพันธุ์ได้ครบตามจำนวนที่ศึกษาข้อมูลได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาและรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารี สกุล *Paphiopedilum* สามารถรวบรวมข้อมูลกล้วยไม้รองเท้านารีได้ 39 พันธุ์ ดังนี้

1. รองเท้านารีอาร์กัส *Paph. argus* มีถิ่นกำเนิดบนหมู่เกาะลูซอนในฟิลิปปินส์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-2,700 เมตร
2. รองเท้านารีฟ้าหอย *Paph. bellatulum* (Rchb. f.) Stein มีถิ่นกำเนิด กระจายพันธุ์ในภาคเหนือของไทย พม่า และตะวันออกเฉียงใต้ของจีน สูงจากระดับน้ำทะเล 700 เมตรขึ้นไป
3. รองเท้านารีคางคก *Paph. callosum* (Rchb.f.) Stein มีถิ่นกำเนิดในลาว เวียดนาม กัมพูชา ไทย และตะวันออกเฉียงเหนือของมาเลเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 700-950 เมตร
4. รองเท้านารีคอดุง *Paph. charlesworthii* (Rolfe) Pfitzer มีถิ่นกำเนิดในพม่าและไทย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-2,000 เมตร
5. รองเท้านารีซิลิโอะแลร์ *Paph. ciliolare* (Rchb.f.) Stein มีถิ่นกำเนิดมีการกระจายพันธุ์บนหมู่เกาะมินดาเนาและลูซอนในฟิลิปปินส์ สูงจากระดับน้ำทะเล 300-1,800 เมตร
6. รองเท้านารีเหลืองปราจีน *Paph. concolor* (Lindl.) Pfitzer มีถิ่นกำเนิดในพม่า เวียดนาม กัมพูชา และไทย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 300-1,000 เมตร
7. รองเท้านารีเดยานัม *Paph. dayanum* มีถิ่นกำเนิดมีการกระจายพันธุ์ในซาบักบนเกาะบอร์เนียวของมาเลเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 300-1,450 เมตร
8. รองเท้านารีดีลีนาตอาย *Paph. delenatii* Guillaum มีถิ่นกำเนิดกระจายพันธุ์อยู่ในเวียดนาม ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,300-1,800 เมตร
9. รองเท้านารีเหลืองกระบี่ *Paph. exul* มีถิ่นกำเนิดมีการกระจายพันธุ์แถบชายฝั่งตะวันออกและตะวันตกทางภาคใต้ของไทย สูงจากระดับน้ำทะเล 50 เมตร
10. รองเท้านารีแฟร์เรียนัม *Paph. fairieanum* มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,400-2,200 เมตร
11. รองเท้านารีกลูโคฟิลลัม *Paph. glaucophyllum* J.J. Sim มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกของหมู่เกาะซาวา ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 200-700 เมตร
12. รองเท้านารีขาวขุมพร *Paph. godefroyae* เป็นกล้วยไม้รองเท้านารีที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยเท่านั้น โดยมีการกระจายพันธุ์ทางภาคใต้ ในบริเวณที่สูงจากระดับน้ำทะเล 100 เมตร
13. รองเท้านารีเหลืองตรังหรือเหลืองพังงา *Paph. godefroyae* var. *leucochilum* พบตามหมู่เกาะฝั่งตะวันตกของภาคใต้ บริเวณจังหวัดพังงา กระบี่
14. รองเท้านารีอินทนนท์ ลาว *Paph. gratixianum* มีการกระจายพันธุ์ในลาวและเวียดนาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

15. รองเท้านารีเฮนอลโคอะนัม Paph. haynaldianum มีการกระจายพันธุ์บนเกาะลูซอนและหมู่เกาะนีโกรสในฟิลิปปินส์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,400 เมตร
16. รองเท้านารีเฮนนิสเซียนัม Paph. hennisianum มีการกระจายพันธุ์บนเกาะบานีย์ หมู่เกาะนีโกรส และหมู่เกาะไวซายันในฟิลิปปินส์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 650-1,050 เมตร
17. รองเท้านารีเห็ดทอง Paph. hirsutissimum มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกเฉียงเหนือของจีน เวียดนาม และทางภาคเหนือและตะวันออกเฉียงใต้ของไทย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-1,800 เมตร
18. รองเท้านารีอินซิกเน่เฟือก Paph. insigne มีการกระจายพันธุ์ทางภาคเหนือของไทย ตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย และทางตะวันออกเฉียงของเนปาล ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,000-1,500 เมตร
19. รองเท้านารีจาวานิคัม Paph. javanicum มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซีย อินโดนีเซีย บนเกาะสุมาตรา ซวา และเกาะบอร์เนียว ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 750-2,100 เมตร
20. รองเท้านารีไลเมียนัม Paph. liemianum มีการกระจายพันธุ์อยู่ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตราในอินโดนีเซีย ซึ่งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 600-1,000 เมตร
21. รองเท้านารีโลวีย Paph. lowii มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซีย อินโดนีเซีย บนเกาะสุมาตรา ซวา และบอร์เนียว ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 250-1,600 เมตร
22. รองเท้านารีขาวสตูล Paph. niveum มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซียและไทย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 200 เมตร
23. รองเท้านารีช่องอ่างทอง Paph. Ang Thong มีการกระจายพันธุ์บริเวณหมู่เกาะอ่างทอง เกาะสมุย
24. รองเท้านารีเมืองกาญจน์ Paph. parishii มีการกระจายพันธุ์ในพม่าตะวันออกเฉียงใต้ของจีน และทางตะวันตกของไทยแถบเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,250-2,200 เมตร
25. รองเท้านารีฟิลิปปินเน็นส์ Paph. philippinense มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และหมู่เกาะใกล้เคียง ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 500 เมตร
26. รองเท้านารีพริมูลินัม Paph. primulinum มีการกระจายพันธุ์ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตรา ในอินโดนีเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 400-500 เมตร
27. รองเท้านารีโรธส์ชิดิเดียนัม Paph. rothschildianum มีการกระจายพันธุ์ที่หมู่เกาะบอร์เนียวในมาเลเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 600-1,200 เมตร
28. รองเท้านารีแซนเดอร์เรียนัม Paph. sanderianum มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซียและราวัก บนเกาะบอร์เนียวในอินโดนีเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,500-6,000 เมตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

29. รองเท้านารีสไปเซอร์เนียนัม *Paph. spicerianum* มีการกระจายพันธุ์ในพม่าและทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 600-1,300 เมตร
30. รองเท้านารีสโตนีโอ *Paph. stonei* มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกของซาราวัก บนหมู่เกาะบอร์เนียวในมาเลเซีย และอินโดนีเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 600-650 เมตร
31. รองเท้านารีสุขะกุล *Paph. sukhakulii* มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกเฉียงเหนือของไทยที่ภูหลวง ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลกว่า 1,000 เมตร
32. รองเท้านารีซูเปอร์เบียนส์ *Paph. superbians* มีการกระจายพันธุ์บนเกาะสุมาตราในอินโดนีเซีย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 900-1,300 เมตร
33. รองเท้านารีเออบานเนียนัม *Paph. urbanianum* มีการกระจายพันธุ์บนเกาะมินดาเนาในฟิลิปปินส์ ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 400-800 เมตร
34. รองเท้านารีวินัสตรัม *Paph. venustum* มีการกระจายพันธุ์ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เนปาล และภูฏาน ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 600-1,350 เมตร
35. รองเท้านารีวิกตอเรียเรจิน่า *Paph. victoria-regina* มีการกระจายพันธุ์ทางตอนกลางของเกาะสุมาตราในอินโดนีเซีย ณ บริเวณที่สูงจากระดับน้ำทะเล 400-1,600 เมตร
36. รองเท้านารีอินทนนท์ *Paph. villosum* มีการกระจายพันธุ์ในพม่า อินเดีย และไทย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 300-1,600 เมตร
37. รองเท้านารีวอร์ดิอา *Paph. wardii* Summerh. มีการกระจายพันธุ์ทางตอนเหนือของพม่า และตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,200 – 1,500 เมตร
38. *Paph. niveum* “Yooparat” x *Paph. niveum* “Pratana” มีการกระจายพันธุ์ในมาเลเซียและไทย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 200 เมตร
39. รองเท้านารีม่วงสงขลา *Paph. callosum* “Paul Vini” มีการกระจายพันธุ์ในลาว เวียดนาม กัมพูชา ไทย ซึ่งจากระดับน้ำทะเล 700-950 เมตร
- และที่รวบรวมต้นพันธุ์ได้แก่
1. รองเท้านารีฝ่าหอย *Paph. bellatulum*
 2. รองเท้านารีคางกบ *Paph. callosum*
 3. รองเท้านารีเหลืองปราจีน *Paph. concolor*
 4. รองเท้านารีเหลืองกระบี่ *Paph. exul*
 5. รองเท้านารีขาวชุมพร *Paph. godefroyae*
 6. รองเท้านาเหลืองตรงหรือเหลืองพังงา *Paph. godefroyae* var *leucochilum*
 7. รองเท้านารีขาวสตูล *Paph. niveum*
 8. รองเท้านารีสุขะกุล *Paph. sukhakulii*

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้รองเท้านารี นิยมปลูกใส่ในกระถางเตี้ยบางที่ก็ปลูกลง
แปลง

และขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ปลูกเลี้ยงเอง ส่วนโรงเรือนนั้นมุงด้วยซาแรน (Saran) ถ้าหาก
เป็นโรงเรือนชั่วคราวมุงด้วยพลาสติกใส หรือกระเบื้องใส ส่วนพื้นโรงเรือนปูด้วยทรายหยาบ

ส่วนเครื่องปลูกกล้วยไม้รองเท้านารี ส่วนใหญ่นิยมใช้อิฐมอญทุบหินเกล็ด ดินขุยไผ่
โพมหักเป็นชิ้นเล็ก ๆ ถ่านทุบ ขี้เถ้าแกลบทรายหยาบ กาบมะพร้าวสับขนาดเล็ก

คุณสมบัติของเครื่องปลูก

1. ระบายน้ำได้ดี ไม่อุ้มน้ำ
2. ควรมีคุณสมบัติเป็นอินทรีย์วัตถุ
3. สำหรับการปลูกกล้วยไม้รองเท้านารีในกลุ่มที่ขึ้นตามธรรมชาติบนพื้นหินผุ ๆ นิยมใช้
เศษหินปูนหรือเปลือกหอยเก่า ๆ บดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ผสมใส่ลงไปด้วย
4. เครื่องปลูกที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น

ลักษณะนิสัยของกล้วยไม้รองเท้านารี ชอบอากาศเย็นและความชื้นในอากาศสูง ต้องการ
แสงค่อนข้างมาก แต่ไม่ควรให้ได้รับแสงโดยตรง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารอ้างอิง

- ไชยา ลาวัลย์. 2534. กล้วยไม้รองเท้านารี. ฐานเกษตรกรรม. กรุงเทพฯ
- ชวลิต คาบแก้ว. 2535. คู่มือการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้สำหรับผู้แรกเริ่ม. โอเดียนสโตร์ วังบูรพา กรุงเทพฯ.
- นฤเบศ สมฤทธิ์. 2531. รองเท้านารีกล้วยไม้จากพฤษภ. สารคดี 35 (3).
- ไพฑูริย์ ไพรีพ่ายฤทธิ์. 2521. ตำรากกล้วยไม้สำหรับผู้เริ่มเลี้ยง. อาหารการพิมพ์ กรุงเทพฯ.
- ระพี สาคริก. 2530. กล้วยไม้เพื่อมูลนิธิโครงการศึกษา มณีภาค. สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพฯ.
- ระพี สาคริก. 2535. กล้วยไม้รองเท้านารีวิธีการปลูกเลี้ยงและปัญหาการอนุรักษ์ธรรมชาติ. โอเดียน-สโตร์ กรุงเทพฯ.
- สมศักดิ์ รักไพฑูริย์สมบัติ (หลง). 2534. กล้วยไม้ต้องห้ามรองเท้านารี. พ็อคเก็ตบุ๊ก. เล่มที่ 6.
- อุไร จิรมงคลการ. 2541. กล้วยไม้รองเท้านารี, สมาคมพฤษชาติแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. สำนักพิมพ์บ้านและสวน. กรุงเทพฯ.
- Alee Pridgeon. 1997. *The Illustrated Encyclopedia of Orchids*. Chairman.
- Lim Tiong Ghee. 1995. *Orchids of Asia*. Times books international. Malaysia.
- Somsak Rakpaibulsombat. 1992. *Thai Orchid Special* (ทำเนียบกล้วยไม้ไทย). Suriwong Book Centre. Bangkok Thailand.